

קבוצה ב: בני נוער וצעירים במצבי ניתוק חברתי וסיכון

3. האוכלוסייה שבטיפול השירות לנוער, צעירות וצעירים

ציפי נחשון גליק' וד"ר אורלי אינס-קניג

תקציר ומגמות עיקריות בעשור

בשנת 2010 החליטה הנהלת משרד הרווחה והשירותים החברתיים (דאז) לאחד שני שירותים שעסקו בתחומי הנוער והצעירים באגף התקון: 'השירות לנערות וצעירות' ו'השירות לנוער וצעירים', ולהקים את 'השירות לנוער, צעירות וצעירים' (להלן: שירות נוצ"ץ).

שירות נוצ"ץ מספק מענים לבני נוער וצעירים בסיכון בגיל המעבר מנערות לבגרות (נערים, נערות ובוגרים צעירים). במהלך העשור האחרון הגדיל השירות את כמות בני נוער והצעירים על רצף מצבי הסיכון המקבלים מענים בכ-25% (מכ-37,000 בשנת 2010 לכ-46,000 בשנת 2017), ואף הגדיל בכ-50% את היקף כוח האדם המטפל באוכלוסייה זו (מ-300 תקני עובדים סוציאליים המוגדרים כעובדי נוער וצעירים, ונערות וצעירות המועסקים ברשויות המקומיות בשנת 2010, ל-470 תקנים בשנת 2017).

איחוד שני השירותים היה מורכב והיווה אתגר הן ברמה התוכנית והן ברמה המבנית. בתחילת הדרך נתקל רעיון האיחוד בהתנגדות מצד עובדי השירות הבכירים, מפקחים ארציים ומחוזיים, כל אחד מומחה בתחומו, ורבים סברו שהאיחוד יחבל בעבודה המקצועית. החששות נסובו בעיקר סביב הטיפול המקצועי רגיש המגדר. החשש היה שהאיחוד עלול לפגוע במענים המותאמים לנערות או לנערים. כמו כן היו חששות סביב התקציבים הייעודיים לכל אחד מהשירותים.

לאור ההתנגדויות הוחלט להיעזר בייעוץ ארגוני, ובמהלך עבודה משותפת שנמשכה כשנה עם היועצים הארגונים, אכן הוסרו החסמים. נכתב חזון מוסכם ומשותף והוגדרו דרכי פעולה שמביאים בחשבון את הייחוד, המשותף והמאפיינים של כלל האוכלוסיות. המטרה של התהליך הייתה לייצר מחויבות משותפת של כל העובדים במטה ובמחוזות עם תחושה של

1. עו"ס ציפי נחשון גליק, לשעבר מנהלת השירות לנוער, צעירות וצעירים במינהל סיוע לבתי המשפט ותקון, וכיום מנהלת האגף הבכיר לאזרחים ותיקים, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

גאוות יחידה, ולמקסם את יכולות הסיוע לאלפי בני נוער, צעירות וצעירים בישראל הזקוקים לכך.

באותה העת התמודד השירות החדש עם מחסור של עובדים בעיקר ברמת מטה אבל גם בשטח, עם מחסור של משאבים ועם מענים חלקיים וחסרים בתחומים רבים. במהלך העשור האחרון מונפו באופן משמעותי המענים, ומשני שירותים שהיו קטנים יחסית הפך השירות המאוחד לשירות ענק. פותחו מענים רבים מותאמים ומשלימים לשירות הקודם והוטמע הכתוב בספר משלי כב' ו' "חנן לנער על פי דרכו". יישומה של אָמרה זו אכן ניכר כיום בשדה העבודה הסוציאלית עם נערות/ים וצעירות/ים בישראל.

במהלך העשור אפשר להצביע על עלייה משמעותית בהיקף ובמגוון המענים. מתקציב של 50 מיליון ש"ח בשנה עבור שני השירותים בשנת 2010, צמח שירות נוצ"ץ לתקציב של 218 מיליון ש"ח, ופותחו תוכניות חדשות רבות אשר מבטאות את היכולת לפתח מענים מותאמים, זמינים ורלוונטיים לאוכלוסיית היעד. נוסף לכך, הצליח השירות לפתח מומחיות לתחום בני הנוער והצעירים, ומפקחי המחוזות ועובדי המטה מצליחים לאתר את הצרכים, הקשיים והחסמים של אוכלוסיית היעד וליצר עבורה מענים מותאמים.

במהלך השנים הצליחו עובדי השירות לאתר אוכלוסיות נוספות וייחודיות, תוך כדי למידת עומק של תמונת המצב הקיימת, הצרכים של בני נוער אלה ופיתוח מענים מותאמים וייחודיים עבורם: קטינים וצעירים בזנות, אוכלוסיית להט"ב, נוער חרדי מנותק בקהילה, יוצאים לשאלה ולשינוי, נוער הגבעות ועוד. תהליכים אלו החלו ברוב המקרים באוריינטציה של "שורשי דשא", כלומר גורמי שטח פרטיים והתנדבותיים החלו לספק מענים לתופעות חברתיות חדשות והצורך על כך הגיע לידיעת המשרד. אנשי המקצוע במשרד גילו נכונות לשתף פעולה, לקחת אחריות ולהוביל את התהליכים המקצועיים של זיהוי הצרכים הרלוונטיים ופיתוח מענים מותאמים.

הנושא שבו התקיימה מהפכה של ממש בעשור האחרון הוא צעירים בסיכון מעל גיל 18. נושא זה עלה אל סדר היום של המשרד לאחר שזוהה פער בין כמות ואיכות המענים הניתנים לקטינים עד גיל 18 לאלה שניתנים לצעירים מעל גיל 18. התחום הוזנח במשך שנים רבות ולא קיבל תעדוף, אך התברר כי זהו נושא מורכב המאופיין בקשיים ואתגרים רבים. לאור זאת הוחלט להתמודד עם הנושא ברמה הלאומית, ובמסגרת תוכנית "יתד" נעשה בתחום פיתוח חסר תקדים והנושא הפך למרכזי בסדר היום של המשרד בכלל ושירות נוצ"ץ בפרט.

נושא נוסף שקיבל תנופה משמעותית הוא נושא הטיפול בנפגעות ובנפגעי תקיפה מינית. התחום טופל במשך שנים בעיקר על ידי ארגוני נשים, כאשר המשרד אמנם תמך בפעילות הארגונים השונים ושמח לשתף פעולה, אך לא לקח על עצמו את עיקר המאמץ. בשנים האחרונות, לאור מרכזיות הנושא בשיח הציבורי והלאומי והתבהרות היקפי התופעה והשלכותיה החמורות, החליט המשרד לבצע פיתוח שירותים משמעותי בנושאים אלו. פותחו שירותים ותוכניות רבות וכיום מטופלות מעל 1,000 נפגעות ונפגעי עבירות מין בכל נקודת זמן.

עבודת הפיתוח של השירות פועלת בשני צירים עיקריים: הראשון הוא עובדי הנוער והצעירים במסגרת המחלקות לשירותים חברתיים אשר מתמודדים עם אוכלוסייה משתנה ועם תופעות חדשות שלא הכירו קודם לכן. הם היו זקוקים לעיבוי המענים, לידע ומיומנויות מותאמות למציאות בשטח; השני הוא פיתוח השירותים הארציים, כך שיסופקו מענים ברמה ארצית ורוחבית לתופעות החדשות על סדר היום. בשני הצירים חלה התקדמות משמעותית, אך קיימים עדיין אתגרים וצרכים שיש לטפל בהם ומשימות רבות עדיין נמצאות לפנינו.

מבוא

שירות נוצ"ץ הוא חלק ממינהל הסיוע לבתי המשפט ותקון שעוסק בהיבטים רבים של הטיפול בבני נוער וצעירים, וכולל גם את שירות המבחן לנוער, שירות המבחן למבוגרים, השירות לחקירות ילדים, רשות חסות הנוער, השירות לשיקום נוער, השירות לטיפול בנפגעי התמכרויות ויחידות הסיוע לבתי המשפט. השירות הוקם בשנת 2010 בעקבות החלטת הנהלת המשרד לאחד שני שירותים שעסקו בתחומי הנוער והצעירים באגף התקון: השירות לנערות וצעירות והשירות לנוער וצעירים.

שירות נוצ"ץ מפתח ומעניק רצף מענים מקצועיים מותאמים, רלוונטיים, גמישים וזמינים לבני נוער, צעירות וצעירים על רצף מצבי הסיכון, המצוקה, הניתוק והסכנה, בקהילה ומחוץ לקהילה. הייחודיות של שירות נוצ"ץ היא בהרחבת גבולות האוכלוסייה ופיתוח דרכי פעולה מגוונות.

את הטיפול של השירות מספקים העובדים הסוציאליים במחלקות לשירותים חברתיים, והתוכניות והשירותים השונים מופעלים באמצעות המשרד או במשותף עם עמותות וארגונים.

חזון השירות

השירות לנוער, צעירות וצעירים פועל לשיקומם של בני נוער וצעירים על רצף הסיכון והמצוקה, תוך כדי פיתוח והפעלת מענים מקצועיים, נגישים ומותאמים בקהילה ומחוץ לקהילה. השירות פועל באמצעות המחלקות לשירותים חברתיים ובשיתוף ארגונים ועמותות, במטרה לקדם את רווחתם של בני נוער וצעירים בסיכון, תוך כדי שיתופם בתהליך השיקום להגשמה אישית והשתלבות מיטבית בחברה.

אוכלוסיית היעד של השירות

השירות מטפל בנערים/ות וצעירים/ות בגילי 13-25 המצויים על רצף מצבי ניתוק, מצוקה וסכנה. בני הנוער והצעירים/ות הללו חשופים למצבי מצוקה במשפחה ובחברה ולמציאות חיים פוגענית, מדירה, מפלה ולעיתים אלימה, בעקבות מיקומם החברתי, הכלכלי, האתני, הלאומי, הגיאוגרפי או המגדרי. מצבי מצוקה אלה נובעים ממציאות חיים היוצרת ו/או המחריפה את בעיותיהם ומקשה על השתלבותם במערכות חיים משפחתיות, חינוכיות קהילתיות, חברתיות וכלכליות. מציאות חיים זו גם טומנת בחובה סכנה לדחייה, ניכור, אלימות מינית ו/או פיזית ו/או רגשית, הזנחה, ניתוק ממערכות, אי מיצוי זכויות ותנאי חיים שאינם הולמים התפתחות מיטיבה.

היקף מקבלי השירות

בשנת 2017 טיפל השירות בכ-46,000 קטינים, צעירות וצעירים בסיכון ובמצוקה. בשנת 2010 טיפל השירות בכ-37,000 בני נוער וצעירים, כלומר מדובר בעלייה של 25% בהיקף מקבלי המענים. נתוני שנת 2017 מצביעים על כך ש-70% ממתופלי השירות הם נערו/ים עד גיל 18, ואילו 30% הם צעירות/ים (מעל גיל 18). השירות טיפל בשנת 2017 בכ-17,000 נערו/ים (בגיל 13 עד 18) שהן 37% מאוכלוסיית ממקבלי המענים ובכ-15,500 נערים (גילי 13-18) שהם כ-33% ממקבלי המענים. כמו כן טיפל השירות בכ-7,500 צעירות שהן 16% ממקבלי המענים ובכ-6,500 צעירים שהם 14% ממקבלי המענים.

עוד מראים נתוני שנת 2017 כי מקרב מתופלי השירות כ-3,600 הם יוצאי מדינות ברית המועצות לשעבר,² כ-3,300 הם יוצאי אתיופיה,³ כ-4,600

2. 7.9% מכלל מתופלי השירות בשנת 2017 בהשוואה ל-12.4% מכלל מתופלי השירות בשנת 2010.

3. 7% ממתופלי השירות בשנת 2017 בהשוואה ל-8.1% ממתופלי השירות בשנת 2010.

חרדים, כ-15,000 הם ערבים, דרוזים ובדואים (32.2% מכלל מטופלי השירות בשנת 2017 בהשוואה ל-20.2% בשנת 2010 - עלייה בולטת בהיקף מקבלי המענים מהחברה הערבית, ככל הנראה על רקע הקצאת משאבים ייעודיים על פי החלטות ממשלה) וכ-650 הם מקהילת הלהט"ב.

כמו כן, כ-10,000 מבין המטופלים משתמשים באלכוהול ו/או סמים באופן מזדמן או קבוע, וכ-6,000 דיווחו על שוטטות. נוסף על כך, השירות טיפל בכ-900 מקרי הימצאות בזנות (באופן מזדמן או קבוע), בכ-3,500 הנמצאים ללא קורת גג ובכ-4,200 חסרי עורף משפחתי. מקרב המקרים של הימצאות בזנות, 846 היו נערות או צעירות. בשנת 2010 זהו 342 נערות וצעירות בזנות, כלומר חלה עלייה ממשית וגדולה בזיהוי ויישוג של נערות וצעירות הנמצאות בזנות בידי השירות. עוד מצביעים הנתונים על כך שהשירות טיפל בכ-3,900 קורבנות של התעללות מינית לסוגיה, ובכ-10,000 קורבנות אלימות, מתוכם בכ-2,500 קורבנות של אלימות ברשת (נתון חדש ומדאיג).

מאפייני מצבי הסיכון של אוכלוסיית היעד

- חיים/ות בעוני ובהדרה חברתית - מתמודדים/ות עם מיעוט הזדמנויות בתחומי החינוך, תרבות, דיור, בריאות, רווחה והשכלה ועם חסמים המונעים מהם/ן לפתח יכולות בתחומים אלו.
- מצויים/ות במערכות יחסים פוגעניות ו/או סובלים/ות מקשיים ביחסים עם משפחתם ו/או גדלים/ות במשפחות המתמודדות עם קשיים מרובים.
- חווים/ות קשיים חברתיים או קשיים בתקשורת עם קבוצת השווים והשוות.
- נפגעי/ות הזנחה, אלימות מינית, פיזית, נפשית או כלכלית במשפחה, או בקבוצת השווים ובקהילה.
- מצויים/ות בנשירה גלויה או סמויה ממסגרות לימודיות ו/או תעסוקתיות או מצויים/ות בסכנה לנשירה ממסגרות אלו.
- חוברים/ות לחברה שולית או עבריינית כתחליף להמצאות במסגרת.
- בורחים/ות מהבית ו/או נמצאים/ות ללא קורת גג הולמת בשל מצבי חיים פוגעניים.
- מצויים/ות ביחסים מיניים פוגעניים ו/או מנוצלים/ות בזנות.

- אצל צעירות: הריונות לא מתוכננים, לא רצויים והריונות חוזרים.
- אצל צעירים: נוקטים באלימות על כל סוגיה.
- משתמשים/ות באופן מזדמן - (מספר פעמים בחודש) בסמים ו/או באלכוהול.
- סובלות/ים מבעיות או הפרעות אכילה.
- סובלים/ות מדיכאונות ו/או פגיעות עצמיות ו/או ניסיונות אובדניים.
- מתאפיינים בהתמודדויות וקשיים שונים הקשורים לתהליך של עיצוב זהות מינית ומגדרית.

"אני מאמין" של השירות בעבודה עם בני נוער

גיל ההתבגרות הוא שלב שמזמן קונפליקטים ומאבקים סמויים או גלויים עם הסמוכים והקרובים אל המתבגר. המעבר מילדות לבגרות מורכב מאתגרים בתחומים רבים, הפיזיולוגי, הרגשי והזהות האישית של בני הנוער. לעיתים, לגיל ההתבגרות המורכב והבעייתי ממילא, מצטרפות בעיות אישיות, תנאי חיים והתפתחות קשים, משברים וטראומות. כל זאת בשלב שבו האישיות הבוגרת מתעצבת ומתרחשת בה התמודדות עם אתגרים שונים.

הנער אינו הלקוח היחיד של השירות. פעמים רבות המשפחה, שאמורה לתמוך בנער ולסייע לו לצלוח את המעבר, מתקשה בכך. המשפחות חסרות לעיתים משאבים כלכליים, אישיים או נפשיים. לעיתים לא רק שהמשפחה לא תומכת, אלא היא זו שמקשה או מייצרת את המשבר והקושי. פעמים רבות נתקלים עובדי הנוער במקרים שבהם ההורים אומרים לנער/ה: "לא יצא ממך כלום" או "אתה אפס" או "אתה רק מאכזב וגורם לעוגמת נפש".

אם אנו פוגשים נער/ה בסיכון אסור "לוותר" עליו/ה. החוויה שלהם היא שכולם לאורך הדרך ויתרו עליהם, ואת החוויה הזאת צריך לתקן. המסר צריך להיות "לא משנה מה יקרה, אני לא אוותר עליך" וגם "אני נמצא כאן בשבילך". זה מסר מרכזי בפריצת מחסומי ההתנגדות והבסיס לקשר הטיפולי.

המסר של השירות לעובדים הוא שחייבים להיות רגישים לצרכים המיוחדים של בני הנוער, ולנסות להנחיל את האמרה "חנוך לנער על פי דרכו", כלומר לא לכפות על הנער/ה תפיסת עולם או פתרון נוקשה אלא לייצר מענה נגיש ורלוונטי עבורם.

חשוב ללמוד על הכוחות של בני הנוער והצעירים, לנסות להתחבר לכוחות האלה, להבין שמי שעובר סערות כאלה מורכבות יש לו גם כוחות לשרוד אותם.

כמו כן, בשנוטים לשמוע על אוכלוסיות מוחלשות שלכאורה אין להן פריבילגיה לחלום, יש להתחיל את השיח עם הנער/ה סביב השאלות – "מה החלום שלך?", "מה אתה רוצה?", לחבר אותם לחיובי, ובהמשך לנסות לסייע להם לממש ולהגשים את חלומם.

כל נער/ה צריך לפחות מבוגר אחד שיאמין בו. לפעמים אנחנו, אנשי המקצוע, צריכים לשמש בתפקיד הזה. כאשר נער חש באמון הזה הוא נפתח לקבלת עזרה ואפשר לסייע לו בעשיית שינוי.

רקע על צעירים בסיכון

בישראל חיו בראשית העשור הנסקר כ-900,000 בני 18-25, מהם לפחות 200,000 נמצאו ברמה כזו או אחרת של מצוקה וסיכון.⁵ צעירים נמצאים בתקופת מעבר, בין עולם הילדות לבין החברה הבוגרת. בספרות המקצועית נוהגים לקרוא לשלב הזה: בגרות בהתהוות/בגרות צעירה, שלב שנמשך עד גיל 28 ומעלה. שלב זה מתאפיין בהיעדר מסגרת מחייבת (עם סייג לגבי הארץ – שבה נהוג שירות צבאי או לאומי), צורך בקבלת החלטות "גדולות" המשפיעות על העתיד (כגון לימודים, תעסוקה, מגורים ומשפחה), חיפוש עצמי וחוסר ודאות.

תקופה זו עלולה לעורר מצבי סיכון לכל צעיר/ה, בייחוד לצעירים מאוכלוסיות החסרות משאבים אישיים וסביבתיים. מדובר בצעירים שלרוב זוהו כבני נוער בסיכון והמפגש עם הבגרות הצעירה מעמיד אותם בסיכון כפול, הן בשל הקשיים שהם מביאים איתם מהגיל הצעיר והן בשל הקשיים הכרוכים בגיל הבוגר החדש.

יעדי הטיפול בצעירים

- איתור, זיהוי ויישוג של אוכלוסיית היעד.
- מיצוי זכויות ותיווך אקטיבי לשירותים קיימים. הרחבת הזדמנויות ופיתוח תנאים ותהליכים המאפשרים לממש אותן.
- הנגשה של מסגרות אוניברסליות – חברתיות, לימודיות ותעסוקתיות, ופיתוח מיומנויות ותמיכה בהשתלבות במסגרות אלו.
- פיתוח תוכניות, מענים ייחודיים ודרכי טיפול מותאמים, גמישים ומונגשים מתוך רגישות מגדרית, מגזרית ותרבותית עבור אוכלוסיית היעד.

- מזעור נזקים מחיים במצבי מצוקה וסיכון ומהימצאות ברחוב ו/או מבריחות מהבית.
- סיוע אקטיבי ליציאה מהרחוב וממצבי סיכון וקצה הרצף.
- יציאה ממעגל הזנות.
- יציאה ממעגל הפגיעות המיניות והפסקת האלימות על כל סוגיה.
- העצמה אישית, חיזוק וצבירת התנסויות חיוביות.
- הבניית אמון, הגברת מוטיבציה והנעה לשינוי.
- פיתוח מיומנויות מיטיבות של פתרון בעיות.
- בניית מערכת יחסים מיטיבה ותקשורת בונה במשפחה.
- חיזוק יכולת לפתח קשרים חברתיים ובין אישיים נורמטיביים, הדדיים ושיווניים.

המענים הניתנים על ידי שירות נוצ"ץ

שירות נוצ"ץ מטפל בבני נוער, צעירות וצעירים בשני מסלולים עיקריים:

א. טיפול בקהילה.

ב. טיפול חוץ-ביתי.

א. הטיפול בקהילה כולל עבודה בשלושה צירים:

1. ציר מרכזי - באמצעות הרשויות המקומיות.
2. ציר עבודה עם עמותות - להפעלת תוכניות במרכז.
3. ציר עבודה עם עמותות וארגונים - להפעלת תוכניות במיזם משותף.

ציר הפעילות באמצעות רשויות מקומיות

במסגרת הרשויות המקומיות הועסקו בשנת 2017 כ-600 עובדים סוציאליים, ב-470 תקנים המוגדרים כעובדי נוער וצעירים, נערות וצעירות (בהשוואה לשנת 2010, אז הועסקו כ-400 עובדים סוציאליים ב-300 תקנים). כיום פועלים עובדים סוציאליים ייעודיים לעניין זה ב-180 רשויות מקומיות.⁶ יש רשויות מקומיות שבהן מועסקים עשרות עובדים ויש רשויות קטנות שבהן מדובר בחלקיות משרה בלבד. העסקת עובדי תקן אלה היא במימון

6. קיים קושי להשוות נתונים אלו לנתונים משנת 2010. בסקירת שנת 2010 דווח כי: "מתקציבי השירות הועסקו 149 עובדים, מהם 213 עובדים סוציאליים ב-167 רשויות מקומיות."

המשרד בהיקף של 75% ובמימון הרשות המקומית בהיקף של 25%. עובדים אלה זוכים ל-20% תוספת שכר ייחודית לצורך מימון ביקורי בית, איתור, יישוג ועבודת רחוב.

השירות מקצה תקציב לתוכניות ייחודיות הניתן לרשויות המקומיות על פי קריטריונים שנקבעים מראש בהתאם לסוג המענה. תוכניות אלה מתקצבות בתעריף הפעלה קבוע מראש לפי מכסת משתתפים. דוגמה למענים במסלול זה: בתים חמים לנערות (55% מהבתים), מט"לים לנערים, מרכזי עדי לנערות, להבה, ניצוץ - נוער צעירים וצבא, צעירים בונים, מרכזי סיוע לנפגעות תקיפה מינית (עד ינואר 2019), טיפול בלהט"ב, הלנות חירום ועוד.

מסלול תקצוב נוסף הוא תקציב הניתן לרשויות המקומיות בפטור ממכרז, כדי לקדם טיפול בנושאים רגישים שקיים קושי ולעיתים אף התנגדות לטיפול בהם. לעיתים מדובר בתוכניות אזוריות. מענים במסלול זה הם: הלב - טיפול בזנות (פטור ממכרז), הלב 24/7, הלב מורחב ומצומצם.

נוסף למסלולי התקצוב המרכזיים הללו, ניתן גם תקציב פעולה לביצוע סדנאות והעשרה לבני נוער וצעירים, המימון מבוצע לאחר דיווח על פי ביצוע. כמו כן קיים סל מענים גמיש לפתרון בעיות ומתן מענה לצרכים אד הוק. מטבע הדברים לעיתים נוצרים צרכים דחופים ובלתי צפויים והסל מאפשר פתרון בעיות מידי ונגיש.

ציר עבודה עם עמותות באמצעות מכרזים פומביים

ציר עבודה זה מתרחש כאשר המשרד מממן באופן מלא את הפעילות. הוא מחליט, בהתאם לרציונל המקצועי והארגוני, לבצע את הפעלה באמצעות התקשרות עם ארגון או עמותה שיפעילו את התוכנית עבורו.

דוגמה לתוכניות המופעלות בדרך זו: 45% מהבתים החמים, סלע - סיוע לנערות/ים, הוסטלים - החוט המשולש, הלל - יוצאים לשאלה (התחיל כמיזם משותף), דירות מעבר לבוגרי פנימיות, צל"ש - הכנה לשירות צבאי/לאומי (ראו בסעיף 2 - תיאור כלל המענים).

ציר עבודה עם עמותות באמצעות מיזמים משותפים

ציר עבודה זה מתבצע כאשר המשרד מממן באופן חלקי את הפעילות ומולו קיים ארגון או גוף המציע תוכנית שלמשרד יש עניין בה, ובצידה לפחות 50% מהעלות. בציר זה מדובר בעיקר על תוכניות חדשניות. יש לציין

7. מט"ל - מרכזי טיפולי לבני נוער (בנים). ראו "תיאור כלל המענים הניתנים על ידי השירות" - מענים בקהילה, סעיף 4.

שהרבה מהתוכניות הפועלות היום במכרז או באמצעות הרשות המקומית התחילו כמיזם משותף. כיום נותרו מיזמים משותפים בודדים בלבד, חלקם נמצאים לקראת סיום ו/או בשלבי מכרז.

דוגמה לתוכניות המופעלות בדרך זו: מרחב פתוח – החוט המשולש, רואים רחוק – בהקמה (ראה בפרק תיאור כלל המענים).

ב. מסלול הטיפול החוץ-ביתי

במסלול זה מפעיל השירות מערך חוץ-ביתי בעיקר לבני 18 ומעלה. המערך מיועד בעיקר לאוכלוסיות בקצה רצף הסיכון, חסרי עורף משפחתי וחסרי מקום מגורים. המערכים החוץ-ביתיים כוללים מגוון ורצף מענים המותאמים למגוון ורצף הקשיים, החסמים, מצבי הסיכון, הסכנה והמשבר של אוכלוסיית היעד. מערך זה כולל הלנות חירום לחסרי קורת גג, מקלטים לנערות וצעירות הנמצאות בסכנת חיים, הוסטלים שיקומיים לנעדרי עורף משפחתי, ישיבות נח"ם (נוער חרדי מנותק), דירות מעבר לצעירים וצעירות בשלב של יציאה לחיים עצמאיים, דיוריות וסיוע בשכר דירה לצעירים לקראת יציאה לחיים עצמאיים במימון משרד הסיכון (ראה בפרק תיאור כלל המענים).

3.1 תהליכים מרכזיים שהוביל השירות בעשור האחרון

בכל תהליכי הפיתוח שהוביל שירות נוצ"ץ בשנים האחרונות, עמדה לנגד עיני הנהלת השירות המחויבות לזהות עולמות תוכן ואוכלוסיות יעד חסרים שאינם מקבלים מענה כלל או שמקבלים מענה חלקי ומצומצם, ולנסות ולפתח מענים בראייה רחבה ומערכתית. זאת לצד "להפוך תורה מקצועית לתורה להמונים", כלומר להנגיש את הידע המקצועי והמענים לכמות הצרכנים שאכן זקוקים לו.

בעשר השנים האחרונות נעשה פיתוח ידע ופיתוח שירותים בכל תחומי עבודת השירות ומול כל אוכלוסיות היעד שלו. יחד עם זאת תהליכי למידת עומק שבוצעו בשירות, כמו גם צרכים שעלו מהשטח, הביאו את השירות להתמקד בכמה נושאים: הטיפול בזנות קטינות וצעירות כמענה משלים לפעילות המשרד בנושא זנות בוגרות ובוגרים שהחלה רק בשנת 2008; הסיוע ללהט"בים, נושא שקיבל דגש בעקבות הרצח שאירע בבר-נוער באוגוסט 2009; הטיפול בנפגעי תקיפה מינית, נושא שהפך למרכזי בסדר היום החברתי על רקע תהליכים חברתיים שונים שהתרחשו בשנים האחרונות; הטיפול בנוער הגבעות, שעולה אל סדר היום בהקשר של

מספר אירועי קצה קשים מול חיילי צה"ל ובכלל; והאחרון, ואולי ראשון בחשיבותו, הוא הטיפול בצעירים במסגרת תוכנית ית"ד, שהפך להיות משימה ברמה לאומית, כאשר לראשונה תחום הצעירים מקבל התייחסות ונראות ברמה מערכתית רחבה ובין-משרדית.

3.1.1 הטיפול בזנות קטינות וצעירות

טיפול משרד הרווחה בנושא הזנות החל על רקע פנייתה של ד"ר ענת גור, שעוסקת שנים רבות בנושא, בשנת 2006. היא ביקשה להציף את המציאות האבסורדית שבה נערות ונשים הנמצאות במעגל הזנות וברמות מצוקה גבוהות, נשענות על מענה פרטי וחלקי בצורת מימון טיפולים פסיכולוגיים. באותה העת התפתח בעולם ידע רב על החשיבות של ראייה מערכתית ומקיפה של כלל הצרכים של נשים המנוצלות בזנות במטרה להוציאן ממעגל הזנות,⁸ וכן הוטל ספק ביעילות המענה הפסיכולוגי, בעוד לא ברור אם לפסיכולוגים יש את הידע הנדרש לטיפול במורכבות מצבה של הנערה/ האישה בזנות.

כתוצאה מפנייה זו הוחלט לפתח תוכנית בין משרדית לטיפול בזנות. השלב הראשון היה ללמוד את תמונת המצב - מאפייני התופעה, נתונים, פרופילים של הנערות והנשים והמענים המצומצמים שהיו קיימים באותה העת. בשלב השני נעשתה פנייה לגיוס שותפים: התקיימו דיונים עם הרשות למעמד האישה במשרד רה"מ, משרד המשפטים, משרד הבריאות, משרד החינוך, עמותות שפעלו בנושא (על"ם, מכון תודעה), כדי להציף את הנושא. בשלב השלישי גובשה תוכנית בין משרדית שהוצגה בפני הוועדה למעמד האישה בכנסת. יו"ר הוועדה דאז הנחה את יו"ר הרשות למעמד האישה במשרד רה"מ לנסות ולגייס תקציב ייעודי נוסף לנושא. ואכן בפגישה מאוחרת יותר עם נציגי המשרד, התקבלה החלטת רה"מ דאז לאשר תקציב בסך 15 מיליון ש"ח. נקודת המוצא של התוכנית הייתה שהטיפול באישה ובנערה המנוצלות בזנות חייב להתייחס לכלל המערכות ותחומי חייהן, לרבות תהליך של יציאה מהזנות וכניסה לחיים עצמאיים נורמטיביים. התוכנית כללה 5 מסלולים:

א. מזעור הנזקים - הרעיון היה לקבל את האישה כפי שהיא, ללא שיפוטיות, ולתת מענים מותאמים למצב חייה בשלב האיתור כשהיא עדיין בתוך מעגל הזנות. למשל מקלחת חמה, מיטה חמה, ארוחה חמה, ליווי לסיוע רפואי ועוד.

ב. שיקום וטיפול - לאור הידע כי אישה שנמצאת במעגל הזנות עברה בעצמה פגיעה מינית ובמקרים רבים גילוי עריות,⁹ היה צריך לייצר מענה טיפולי עמוק ומקיף בתפיסת האישה כ"קורבן טראומה"/"קורבן עבירה".

ג. שינויי חקיקה - בבחינת המצב המשפטי בנוגע לעניין התברר שקיימים פערים בחוק בנוגע לתפיסת השימוש בזנות כעבירה, וכן בסוגיות הקשורות לעצם צריכת הזנות והיחס החברתי/רווחתי למנוצלות בזנות. הוחלט להעלות לדיון מחודש את החוק להפלת לקוח (שנכנס לתוקף בסוף שנת 2020).

ד. שיתופי פעולה בין משרדיים - כחלק מתפיסת העבודה המערכתית הוחלט להקים מנגנון שיטפל בממשקים בין משרדי הממשלה. עניין זה כלל למידת עומק של המצב בכל אחד מהמשרדים ויצירת מענים על הרצף של המשרדים השונים.

ה. מחקרים, סקר לאומי והגברת מודעות - המטרה הייתה לאסוף ולגבש את גוף הידע על היקפי תופעת הזנות ומאפייניה הייחודיים (כולל היבטים הקשורים לזנות במרחב הווירטואלי), וכן ללמוד על עמדות הציבור ואנשי המקצוע השונים על הנושא. לצד זאת הגברת מודעות בקרב אנשי מקצוע והציבור בכללותו על חומרת התופעה והשלכותיה.

התוכנית הקימה רצף של מענים: בתל אביב תוכנית "סלעית" (סיוע לנשים במעגל הזנות), בחיפה תוכנית "אופק נשי" ובבאר שבע תוכנית "בשבילך". בכל אחד מהמוקדים הללו ניתנים באופן מלא או חלקי שירותים של:

א. איתור ומזעור נזקים.

ב. הלנת חירום.

ג. טיפול ובניית תוכנית שיקומית.

ד. פתרון של הוסטל שיקומי לטווח ארוך.

ה. מרכז יום - מענה לליווי מתמשך לאחר החזרה לחיים נורמטיביים.

נוסף לתוכניות אלו, קיים מענה משלים של ניידות אשר מופעלות באמצעות משרד הבריאות ושותפות באיתור ומתן מענים רפואיים בשטח בשלבים הראשונים.

התוכנית החלה לפעול בשנת 2008 ועד היום נתנה מענה לכ-600 נשים. בדיקות ראשונות שערך השירות מצביעות על כך ש-282 נשים סיימו מסלול של מזעור נזקים ומתוכן 42% התמידו בתעסוקה אחרת, גם 14 חודשים מיום סיום הטיפול.

במקביל חבר השירות לתוכנית "ערים בלילה" שפותחה על ידי על"ם לפני כ-16 שנים. התוכנית פעלה רק בתל אביב, ובמסגרתה נפתח 2-3 פעמים בשבוע למשך 3 שעות מרחב שבו הוזמנו קטינים בזנות לשיח, יצירת אמון ומזעור נזקים. באמצעות יתרות תקציב של התוכנית הבין-משרדית הצליח השירות להכפיל את היקף הפעילות ב"ערים בלילה" בתל אביב וגם לפתוח תוכנית שנקראת "ערות בלילה" בחיפה ובאילת.

אחד הנתונים שהשפיעו משמעותית על תפיסת העבודה של השירות הייתה העובדה כי כל מי שמנוצלת בזנות התחילה בכך כצעירה או כנערה. אי לכך נדרש פיתוח הנושא של טיפול בזנות קטינות וצעירות במסגרת שירות נוצ"ץ כמענה משלים למה שכבר הוקם. בשלבים הראשונים, לפני עשור, נתקל הנושא בהתנגדות נחרצת מצד עובדים המטפלים בנערות וצעירות. הטענה הייתה שאסור בתכלית האיסור לתייג את הקטינות ש"התנהגותן המינית אינה מותאמת" לכאלה שמנוצלות בזנות. ההנחה הייתה שתיוג כזה יגרום יותר נזק מתועלת. בצד החששות הללו עמדו לנגד עינינו האמירות של נשים בזנות שפגשנו שסיפרו שהתחילו עם הזנות בהיותן קטינות, אבל אף אחד לא דיבר איתן על כך.

תפיסת העבודה של הנהלת השירות הייתה שכדי לפתור בעיה צריך לקרוא לה בשם, ורק כך אפשר יהיה לייצר מענה מותאם. הדבר נכון לגבי אלימות, אונס וזנות. ריכוך ההתנגדות נעשה בדרך של "ירידה לשטח" וביצוע מיני-מחקר בקרב כלל הנערות המטופלות אצל מספר עובדות נערות וצעירות. הוחלט לפתח שאלון קצר שהועבר ביישוב ובו שאלות שהתייחסו לדפוסי קיום יחסי מין וקבלת תמורה עבור היחסים. בסוף הופיעה גם שאלה מפורשת "האם הנערה מנוצלת בזנות?". באופן מדהים, כמעט בכל המקומות שבהן דווח שהנערה מקבלת תמורה עבור היחסים, התשובה לשאלה 'האם היא מנוצלת בזנות' הייתה שלילית. לאחר שקיבלנו את הנתונים הצגנו אותם בפני הצוותים הבכירים של השירות וכך נחשף האבסורד.

בעקבות התהליך הזה, החלטנו להקים את תוכנית "הלב" - המרחב לטיפול בקטינות וצעירות המנוצלות בזנות. השלב הראשון היה "הלב 24/7" בתל אביב לשם התנקזו בני נוער וצעירים שלא טופלו ואשר ברחו מהבית על רקע של פגיעות מיניות בתוך או מחוץ לבית, אלימות במשפחה, רצון "לצאת

מהארון" בתוך בית שלא מאפשר זאת ועוד, מצבים שגורמים פעמים רבות להתדרדרות לזנות כאסטרטגיית הישרדות. בתוכנית "הלב 7/24" ניתן רצף של מענים:

א. מרחב פתוח לרווחה - דלת שפתוחה 7/24. הצוות מקבל את הקטינים ללא מבחן, ריאיון או דו"ח סוציאלי. ניתנים בו מענים של מזעור נזק בלי קשר למקום שבו נמצאים, כגון מקלחת, מיטה, ארוחה חמה וגם חיבוק חם, ליווי¹⁰ ומיצוי זכויות. הצוות מתחיל שיח ראשוני ויצירת מסגרת להמשך קשר ויצירת אמון, שהוא תנאי להמשך התהליך הטיפולי ויצירת השינוי. מדובר על ילדים שנשרו ממסגרות רבות, עברו מטפלים רבים וחוו כישלונות רבים בחיים. המטרה הראשונית היא לבנות אמון וקשר עם אדם מבוגר ולהחזיר תחושה של שליטה בחיים.

ב. חדר מנוחה - מענה של הלנה לטווח קצר לקטינים, כל עוד אין הסכמת הורים.

ג. הלנת חירום - לצעירים מעל גיל 18.

ד. מערך טיפול ושיקום - לכאלה שכבר החליטו לעבור תהליך משמעותי שבו טיפולים מובנים כולל פעילות הפגתית (מוזיקה ואומנות) וגם פסיכותרפיה.

ה. קידום תעסוקתי - סיוע לבני הנוער למצוא עבודה לכמה שעות בשבוע, בעיקר עבור חוויה חיובית של השתתפות בפעולות חיים נורמטיביות.

לאור הצלחת תהליכי יצירת הקשר עם קטינות בזנות והיכולת לקיים שיח ולהניע אותן לפעולה, חשוב היה להביא לידיעת כלל העובדים עם נערות במסגרת המחלקות לשירותים חברתיים את הפעילות, ולאפשר גם להם לתת מענה מותאם לאוכלוסיית היעד, שעד אותו שלב היה קשה להגדירה ככזו.

לצורך כך הוחלט להכשיר את עובדות נערות וצעירות ברשויות המקומיות בהכשרות מחוזיות ממוקדות המתארות את ההגדרה (כולל החוקית), מאפייני התופעה, הדינמיקה של הזנות ודרכי הפעולה. קיימנו 4 הכשרות ב-4 המחוזות. בתחילת ההכשרה נעשתה פנייה בשאלה לכל משתתפת שהתבקשה להעריך כמה מתוך המטופלות שלה מנוצלות בזנות. בסיום 5 שעות הכשרה, נשאלה אותה השאלה פעם נוספת. ההבדלים בהערכות היו של מאות אחוזים, דבר שהצביע על שינוי משמעותי בהגדרת הזנות בקרב העובדות וביכולת האיתור של הקטינות המנוצלות בזנות.

10. ליווי - מטרתו של הליווי על ידי גורם מקצועי או התנדבותי הוא מתן תחושה לפונה שמישהו נמצא עימו בכאבו ובהתמודדותו והוא לא צריך להתמודד לבד עם הבעיה. הליווי מיועד גם להבטחת מיצוי זכויות וקבלת שירות מותאם עבור אוכלוסיות מוחלשות.

לאחר ההכשרה התבקשה כל עובדת לזהות את המטופלות שלה שמעורבות בנושא ולהעביר שמות בראשי תיבות (כולל 4 ספרות אחרונות של תעודת זהות), וכך אותרו 970 שמות של קטינות מנוצלות בזנות. לאור ההיקף אי אפשר היה לעמוד מנגד ונבנו מודלים מותאמים של תוכנית הלב לישובים בינוניים וגדולים ("הלב המורחב" ו"הלב המצומצם").

בהמשך התקיים סקר לאומי למדידת היקף תופעת הזנות בקרב נשים, גברים וקטינים. ההערכה בעקבות הסקר הייתה שיש כ-11,000 נשים מנוצלות בזנות, כ-500 גברים מנוצלים בזנות וכ-40 קטינים מנוצלים בזנות.¹¹ כמות הקטינים שאותרו במסגרת הסקר לא הלמה את הידע שעמד לרשותנו באותה העת על היקפי התופעה. הקושי לאמוד את היקף תופעת הזנות בקרב קטינים היה קשור גם לסירוב להתראיין וגם בגלל בעייתיות בהגדרה (הקטינים אינם תופסים עצמם כמנוצלים בזנות, בדומה לקורבנות אלימות ואונס). מתוך ההכרה כי על אף תוצאות הסקר התופעה קיימת והיא חמורה, הציע השירות לעורכי הסקר להתבסס על הנתונים שאספנו במסגרת האיתור היזום של קטינות בזנות ברשויות המקומיות כמתואר לעיל.

כאמור, הוחלט לפתח מודלים מותאמים ברשויות המקומיות להתמודדות עם תופעת זנות קטינים. כיום מופעל מודל "הלב המורחב" 5 ימים בשבוע והוא מעניק מרחב פתוח וגם לינה מזדמנת שנעשית באמצעות כונוניות/מדריכות שקולטות את הנערות ללינה על פי הצורך. כיום מופעלים 5 מודלים כאלה. 2 מתוכם יהפכו בקרוב למודל שלם "הלב 24/7" (בחפיפה ובפתח תקווה). ברחובות, לוד ודימונה ימשיך לפעול מודל "הלב המורחב".

קיים גם מודל "הלב המצומצם" שפתוח 3 פעמים בשבוע. במודל זה ניתן שירות של מרחב פתוח וגם יציאה לאיתורים, אך הוא ללא לינה. בימים אלו עוסק השירות בהקמת מודל הלב המצומצם במקומות נוספים. סך הכל פועלות 12 תוכניות הלב ברשויות המקומיות בשלושת המודלים השונים.

בעקבות חקיקת החוק להפללת לקוחות בזנות (חוק איסור צריכת זנות, 2019), קיבל המשרד תקציב להרחבת מענים קיימים ויצירת מענים חדשים עבור אוכלוסיית הטרנסג'נדריות. בתחום זה מתוכננת הקמת רצף של מענים בדומה למודל סלעית והמודל מפותח בימים אלו.

3.1.2 הסיוע ללהטב"ים

בשנת 2010, על רקע הרצח בבר נוער, החליט שר הרווחה דאז להקציב 200,000 ₪ לטיפול באוכלוסיית הלהטב"ים. נושא זה לא טופל עד אז באופן ייעודי ונפרד במסגרת המשרד.

הפעולה הראשונה שבוצעה הייתה יצירה של מיזם משותף עם האגודה לזכויות הלהט"ב. הוחלט להקים מערך פסיכו-סוציאלי לטיפול באוכלוסיית הלהטב"ים בחיפה, באר שבע, תל אביב וקריית שמונה. לשם כך הועסקו, באמצעות האגודה, עובדים סוציאליים מומחים בטיפול באוכלוסייה זו והם טיפלו בבני נוער וצעירים על רקע תהליך היציאה מהארון.

במקביל נעשה מאמץ ללמוד לעומק את מכלול הצרכים של אוכלוסייה זו כדי לפתח מענים נוספים.

באמצעות עיריית תל אביב אומץ מודל של טיפול משפחתי ייעודי לבני הנוער והוריהם על רקע היציאה מהארון, ונעשה מיזם משותף עם עמותת נוער שפיתחה את המודל. המענה היה מודל מובנה של 16 פגישות עם בני המשפחה והנער/ה לליווי התהליך.

בהמשך הובא לידיעת הנהלת השירות הנתון הקשה שלפיו קיים שיעור גבוה משמעותית של ניסיונות אובדניים והתאבדויות בקרב אוכלוסיית הטרנסג'נדרים לעומת האוכלוסייה הכללית. נתון זה הביא לפיתוח מודל עבודה עם עיריית תל אביב לטיפול ומניעת אובדנות בקרב טרנסג'נדרים. המודל כלל הכשרות וימי עיון לאנשי מקצוע, איתור מוקדם, הערכת מסוכנות להתאבדות ועוד.

נוסף על כך, הוקמו דירות מעבר לקראת יציאה לחיים עצמאיים לטרנסג'נדריות ובהמשך דירה נוספת לטרנסג'נדרים.

בהמשך הוחלט להקים הלנת חירום לאוכלוסיית הלהטב"ים באזור תל אביב וכן הוסטל שיקומי ללהטב"ים בחולון שהוקם בשיתוף פעולה עם עיריית חולון.

בהמשך נוצר שיתוף פעולה עם עמותת איגי המשמשת כתנועת נוער עבור אוכלוסיית נוער הלהט"ב. השירות סייע לעמותה לעבות ואף להכפיל את כמות בני נוער אשר לוקחים חלק בפעילות שכוללת פעילות רגילה של תנועות נוער, לצד פעילות של תמיכה וסיוע בהקשר הספציפי של היציאה מהארון.

ככל שהעמקנו בלמידת הנושא התברר שקיים פער בין הצורך של אוכלוסיית הלהטב"ים להיות מוכרים ולקבל סיוע בצרכים הייחודיים שלהם לבין

ההבנה וההכרה של השלטון המקומי (המחלקות לשירותים חברתיים) בקיומו של המגזר על צרכיו השונים. עוד התברר שבדי לחולל שינוי של ממש, צריך לעשות שינוי תודעתי והכרתי בקרב עובדי הרשויות המקומיות, משרתי הציבור. היה ברור שבדי לפרוץ את המחסום צריך להגיע לאלה שלא מכירים בהם וכי השינוי הגדול יתרחש רק כאשר עובדי המחלקות לשירותים חברתיים יעברו שינוי תודעתי, ידברו בשפה אחרת, יצליחו "להרכיב משקפיים" מקצועיות נוספות, ויוכלו לשמש כמגדלור לרשות המקומית להכיר באוכלוסייה זו ובמכלול צרכיה ברמה המקומית (ולצאת מהתפיסה של "מדינת תל אביב").

לפיכך הפתרון היחיד היה לשלב בעל תפקיד מוסמך לעניין במחלקה לשירותים חברתיים שיש לו למעשה שני תפקידים: (1) לטפל באוכלוסיית הלהטביים באותה רשות. (2) להנגיש מידע ולהגביר את התודעה היישובית לנושא הלהטביים בעיר.

כחלק מתהליך פיתוח הקריטריונים לבחירת רשויות להשתתפות בתוכנית, נשלח שאלון לכל מנהלי המחלקות לש"ח בארץ והם נשאלו 3 שאלות:

א. האם אתם מכירים אוכלוסיית להטביים ביישובכם?

ב. האם את/ה מעוניין/ת ללמוד על הנושא?

ג. האם את/ה מעוניין/ת לטפל בנושא?

באופן מפתיע, רק 44 מנהלי משח"ים ענו בחיוב על שלוש השאלות, תמונת מצב שחידדה עוד יותר את הפער בהבנה, בהכרת הבעיה ובניסיונות להתמודד אתה. לאור זאת אחת ההחלטות שהתקבלו הייתה שתשובה חיובית על שלוש השאלות תהיה קריטריון לבחירת ישובים או במילים אחרות, מי שרוצה - יטפל. ההנחה הייתה כי רשויות אחרות יצטרפו בהמשך והתוכנית תצבור תנופה.

כיום, פועלת התוכנית ב-33 רשויות מקומיות בהיקפים של 1/2-1/4 משרת עו"ס להט"ב ברשות המקומית. כיום ממתינות הרשויות המקומיות הללו לתוספת תקציב ולהרחבת המענה ברשויות מקומיות נוספות שבהן קיימות כבר רשימות המתנה של מטופלים.

3.1.3 הטיפול בנפגעי תקיפה מינית

בשנת 2010 היה קיים מערך של טיפול בנפגעות תקיפה מינית, צעירות ונשים מעל גיל 18, שהופעל באמצעות השירות לנערות, צעירות ונשים. מערך זה כלל 5 מרכזים רב-תחומיים אזוריים בירושלים, באר שבע, חיפה,

ראשל"צ ונצרת. המערך כלל עו"סים מומחים לטיפול בנפגעי תקיפה מינית, טיפול באומנויות ושעות של פסיכיאטרים. כל מרכז היה מחויב לטפל ב-100 נשים במקביל.¹²

במסגרת המרכזים לטיפול ומניעת אלימות במשפחה, בשירות לרווחת הפרט והמשפחה, הורחב המענה גם לטיפול בנשים שעברו התעללות מינית על ידי בן הזוג ולא רק התעללות פיזית, נפשית או מילולית. הרחבת הפעילות לנושא זה נעשתה באמצעות תקציב ייעודי שהתקבל מהתוכנית הלאומית "עיר ללא אלימות", והוא אפשר הקמת 12 יחידות בתוך המרכזים לאלמ"ב שמתמחות בנושא האלימות המינית. בשנת 2010 התקבלה החלטה להפסיק לממן את הפעילות הזו על ידי תוכנית עיר ללא אלימות, מציאות שחייבה את המשרד לדאוג להמשך הפעילות, ולכן הוחלט להעביר את האחריות לשירות נוצ"ץ, כמי שאחראי על הטיפול בנפגעות תקיפה מינית מגיל 18 ומעלה.

הפעולה הראשונה שנעשתה בתחום זה במסגרת שירות נוצ"ץ הייתה לגייס תקציב ייעודי למימון היחידות שתקצובן הופסק. ביחידות עבד עו"ס בהיקף של 0.5-1 משרה ברמה העירונית, והוא נתן מענה במסגרת המרכז הרחב יותר לתחום של טיפול בנפגעי תקיפה מינית (בשלבם הראשונים רק לנפגעות).

היה זה עניין של זמן לפרוץ את המחסום ולהפוך את השירות החשוב הזה ל"תורה להמונים". המטרה הייתה להקים מרכזי טיפול ייעודיים לנושא, זמינים ונגישים לנשים בכל רחבי הארץ. היה חשוב שהיחידות תהיינה מובחנות ומאד מקצועיות. כחלק מתהליך ההתרחבות מונתה מפקחת ארצית לנושא ובהמשך הוכפל מספר המרכזים והיחידות. כיום פועלות 70 יחידות מומחיות בכל רחבי הארץ המופעלות במסגרת המחלקות לשירותים חברתיים ברשות (חלקן פועלות במסגרת הפלטפורמה של המרכזים למניעה ולטיפול באלמ"ב, ורובן פועלות כיחידות עצמאיות בתוך המחלקות לשירותים חברתיים). חידוש נוסף היה שהמרכזים נותנים מענה גם לגברים נפגעים ולא רק לנשים. ב-1.1.2019 עבר מענה זה למינהל לשירותים חברתיים ואישיים, לשירות טראומה ומשבר.

במקביל לפיתוח המענים ברשויות פותחה תוכנית למניעת אלימות מינית שריכזה שותפות של מספר משרדי ממשלה וגופים פרטיים. במסגרת התוכנית עוסקים ביצירת אקלים חברתי מכבד בסביבת ההימצאות של בני

12. כמו כן הופעל מערך של טיפול בקטינים עד גיל 18, נפגעי תקיפה מינית, באמצעות השירות לילד ולנוער.

נוער. הצוותים עוברים הכשרות, וכיום משרד החינוך מוביל את התוכנית הזו ביחד עם אגף משפחות, ילדים ונוער בקהילה.

מוסדה הפעילות של מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית שעד לפני 5 שנים קיבלו תקציבי פעולה בכל שנה. נוצרו שיתופי פעולה בנושא העברת מידע וריכוז ידע וכמעט הוכפל היקף התמיכה הכלכלית בהם.

הוקמה חלופת אשפוז לצעירות שעברו התעללות מינית ונכנסות לרגרסיה בתפקוד תוך כדי הטיפול. לפני כן צעירות אלה נכנסו לאשפוז במחלקות פסיכיאטריות שאינן מותאמות למצבן. הוחלט להקים חלופת אשפוז באזור המרכז.

במסגרת שותפות עם עמותת על"ם פועל בית חם לצעירות שעברו התעללות מינית, ובשני מרכזים רב-תחומיים נבנה מודל של מרכז יום הפתוח מספר פעמים בשבוע ומעניק מענים משלימים לטיפול הפסיכו-סוציאלי בנפגעות. כמו כן פותח מודל לתעסוקה המותאם לצרכים של נשים שעברו פגיעות מיניות, מודל שפועל כיום בראשל"צ ובחיפה.

3.1.4 טיפול בנוער הגבעות

השירות נקרא לטפל באוכלוסייה ממוקדת של נוער הגבעות, בעקבות החלטת ראש הממשלה שהנחה את משרדי הממשלה לחבור יחד ולצמצם את התופעה, שכן ההתנהגות המסכנת של נוער הגבעות עלולה להוביל לאירועי קיצון חמורים. לצורך כך התכנסו נציגי משרדי הממשלה השונים לסדרת דיונים שבהם התקבלו החלטות על עקרונות העבודה ועל הפעילות המצופה מכל אחד מהמשרדים. בהמשך החל כל משרד לפעול בתחומו.

כחלק מתהליך הלמידה שבוצע, התברר שרוב בני נוער הגבעות משוטטים וחיים בשטח מוניציפאלי של 5 רשויות מקומיות: מ.א. מטה בנימין, מ.א. שומרון, קריית ארבע, גוש עציון ובית אל.

לגבי העבודה הנדרשת במשרד הרווחה הוחלט לבצע שתי פעולות מרכזיות:

1. לתגבר את הרשויות המקומיות הללו (בעיקר את שתי הראשונות והגדולות, קרי, מ.א. מטה בנימין ומ.א. שומרון) באמצעות הפעלת עובדי איתור, ליווי וטיפול במסגרת פעילות שירות נוצ"ץ וכן באמצעות הקמת שני מט"לים בשתי הרשויות. במקביל הוחלט על הקמת מענה חוץ-ביתי ישיבתי במ.א. מטה בנימין.

2. לבצע עבודה משותפת עם עמותת "הרועה העברי" הפועלת במסגרת מרכז עם משרד החינוך, כדי לאתר מספר גבוה יותר של נערי גבעות

או כאלה שהם בעלי פוטנציאל להפוך לנערי גבעות, וכדי לבנות תוכנית התערבות הכוללת טיפול, ליווי, מרכז תעסוקה ולמידה. שתי ההחלטות הללו יצאו אל הפועל ומערך השירותים המתואר אכן הוקם.

3.1.5 הטיפול בצעירים

במשך שנים רבות מיקד המשרד את פעילותו בגילי עד 18, ובהקשר של שירות נוצ"ץ רוב התוכניות היו מכוונות לבני נוער, אף כי ברמת ההגדרה השירות אמור היה לספק מענים לנוער ולצעירים. הקצאת תקציבים ייעודיים לצעירים הייתה נדירה ובדרך כלל נוצרה כתוצאה מזמינות של יתרות תקציב. מציאות זו החלה להשתנות לפני כמה שנים.

הוקמו מרכזי צעירים שהראשון מביניהם הוקם כתוכנית בין-משרדית ביוזמת ראש עיריית באר שבע, מר דנילוביץ, עוד בתפקידו כסגן ראש העיר. הוא עצמו, כאדם צעיר, שכנע את ראש העיר דאז להקים מענה שייתן פתרון למגוון צרכים של צעירים כדי לשמור אותם בעיר, ויחד הם גייסו את השותפים ממשרדי הממשלה השונים. פעילויות המרכז כללו אירועים, מתן ייעוץ במגוון של נושאים, הכוונה לחיילים משוחררים ועוד. הכפיפות של המרכזים הייתה לראש העיר.

עד שנת 2010 התפתחו 20 מרכזי צעירים. המענה שהוצע בהם היה מכוון בעיקר עבור אוכלוסיית צעירים נורמטיבית ופחות עבור אוכלוסייה בסיכון.

התחושה הייתה שהצעירים בסיכון נפגעים פעמיים. פעם מתוך המצוקה הפרטית שלהם ובפעם השנייה כי מרכז הצעירים, שהוא המענה העיקרי כאמור, לא מותאם כלל וכלל לצעירים בסיכון. לכן התקבלה החלטה בשירות, בשיתוף הג'וינט, לבצע פיילוט במטרה להנגיש את מרכזי הצעירים לאוכלוסייה בסיכון. נעשה פיילוט לתוכנית "בשבילי - הנגשת מרכזי הצעירים לצעירים בסיכון" בחמישה ישובים. בעקבות הפיילוט הוחלט לתקצב במסגרת שירות נוצ"ץ עובד סוציאלי ברשות המקומית שמומחה בנושא, וכיום מתוקצבות 20 רשויות מקומיות. העובד הסוציאלי עובד במרכז הצעירים ועוסק בעיקר בשתי פעולות:

א. מזהה צעירים בסיכון ונותן להם מענה במסגרת מרכז הצעירים.

ב. העו"ס הוא חלק מהצוות של מרכז הצעירים והוא מביא את קולם של הצעירים בסיכון לתוך השיח באמצעות הצגת המאפיינים, הקשיים והצרכים הייחודיים של אוכלוסייה זו בפורומים, ארגונים ומערכות בתוך היישוב. חשיבות עשייה זו נובעת מהעובדה שפעמים רבות

מקבלי ההחלטות בעניין המענים והפתרונות לאוכלוסיית הצעירים הם מבוגרים שלא תמיד ערים לסוגיות המעסיקות ומאפיינות את הסיכון בקרב צעירים. כמו כן פעמים רבות קולם של הצעירים אינו נשמע ואינו בא לידי ביטוי בקביעת מדיניות היישוב בנושאים שונים, שכן באותו שלב לא היה קיים משרד או ארגון או שירות ייעודי שתפקידו לייצג את האינטרסים שלהם.

בעקבות יום עיון שאורגן בנושא ביחד עם אשלים בג'וינט והיה מבוסס על פאנל של צעירים, נוצר שיח על אוכלוסיית הצעירים שזקוקה למענים מותאמים. באותה העת התפתחה בשירות לילד ולנוער במסגרת אשלים ג'וינט תוכנית המשך לבוגרי פנימיות. תהליכים אלה היו רקע לביקורת על המשרד בטענה כי הוא יודע לטפל היטב בנוער עד גיל 18, במיוחד בפנימיות, ואף משקיע בכך כסף רב, אך כאשר הנער/ה מגיע/ה לגיל 18 אין לו מסגרת, ואוכלוסייה זו הופכת מבני נוער מוגנים לצעירים מוזנחים.

במסגרת שיתוף פעולה עם השירות לילד ולנוער פותח מודל של דירות מעבר בשם "גשר לעצמאות", המיועד לצעירים בוגרי פנימיות חסרי עורף משפחתי שלא יכולים לחזור הביתה. בשנה הראשונה התוכנית הייתה משותפת לשני השירותים ולאחר מכן עברה לאחריות שירות נוצ"ץ. כיום יש 56 דירות כאלה ברחבי הארץ ובוגר פנימייה יכול ליהנות מתוכנית של עד 4.5 שנים. העיקרון של התוכנית הוא "מדלת לדלת", כלומר הצעיר מגיע מהפנימייה לדירת המעבר ונמצא שם עד הגיוס, בזמן השירות הצבאי ועוד שנה מיום השחרור. בכל נקודת זמן מתגוררים 6 נערים בכל דירה. לפי הערכת השירות יש צורך בהקמת 30 דירות נוספות (ובסך הכל לתת מענה לכ-500 בוגרי פנימיות חסרי עורף משפחתי בכל שנה).

ככל שהתפתחה המודעות לחשיבות פיתוח המענים לצעירים, גבר המאבק של השירות על התקציבים. השירות הצליח לגייס תקציב לדירות מעבר שלא לבוגרי פנימיות (יש כיום כ-20), לתוכניות תעסוקה (פועלות כ-30 קבוצות בכל הארץ) ולמרכזי צעירים עבור התוכנית לצעירים בסיכון "בשבילי". עוד גויס תקציב ביחד עם הקרן לחיילים משוחררים להשלמת 12 שנות לימוד במשך 7 חודשים, עבור חיילים משוחררים חסרי השכלה של 12 שנות לימוד. הקרן נתנה דמי לימוד ושכ"ד, והשירות תקצב עובד סוציאלי בעבור ליווי פרטני של חיילים ב-3 קבוצות לימוד. כל הפעולות הללו מיקדו עוד יותר את הצורך בפיתוח מענים ייעודיים עבור צעירים בסיכון. לאור זאת, הוחלט לכתוב טיוטה ראשונית לתוכנית לאומית לצעירים בסיכון וממנה נוצרה תוכנית יתד.

3.1.6 תוכנית יתד

בדומה ל-360° התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון המספקת מענים לילדים ולנוער עד גיל 18, היה צורך בפיתוח תוכנית הולמת ומתאמת לצעירים בני 18 ומעלה. מודל העבודה התבסס על עבודות של פרופ' יוסי קטן ז"ל שטען שיש כ-200,000 בני הגילים 18-28 הסובלים מעוני ומחסור, השכלה נמוכה, אבטלה ו/או עבודה בשכר נמוך וקשיים חברתיים ורגשיים, ושרק 30% מהם מקבלים סיוע וגם הוא מצומצם וחלקי.¹³

במהלך שנת 2015 הכינה מנהלת השירות טיוטה ראשונה לתוכנית עבור צעירים בסיכון ברמה הלאומית. טיוטת התוכנית הוצגה בפני הנהלת האגף, והוחלט להעלות את הנושא לרמת מנכ"ל המשרד והשר אשר שיתפו פעולה באופן מיידי לצורך הפיכת הנושא לתוכנית לאומית.

כעבור מספר חודשים הוצגה משנה סדורה של השירות בשיתוף ג'וינט-אשלים כאשר במקביל נעשה מאמץ לתת מענה מיידי לצורכי החירום, והוחלט על הקמת הלנת חירום בתל אביב ובירושלים. בהמשך התקיימה ועדה בכנסת בנושא חסרי עורף משפחתי שבעקבותיה התחייב שר האוצר על תקציב ייעודי לתוכנית לאומית לצעירים בסיכון. עוד התקבלה גם החלטת ממשלה שהתוכנית תהיה בין-משרדית בהובלת משרד הרווחה.

התוכנית הלאומית יתד (שם התוכנית הוצע על ידי שר העבודה והרווחה דאז, ח"כ חיים כץ) היא תוכנית בין משרדית ובין מגזרית לצעירים וצעירות במצבי סיכון שאושרה בהחלטת ממשלה בתאריך 31.10.16. התוכנית פועלת בהובלת משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים ובשיתוף 11 משרדי ממשלה נוספים, והיא מתוקצבת ב-30 מיליון ש"ח לשנה הראשונה וב-70 מיליון ש"ח בשנה השנייה.

התוכנית נועדה לקדם צעירים וצעירות במצבי סיכון למימוש הפוטנציאל האישי שלהם, להשתלב בחברה ובקהילה, כדי להשיג עתיד בטוח ברמה האישית, המשפחתית והתעסוקתית. התוכנית הלאומית מפתחת ומעבה מענים ושירותים לצעירים וצעירות במצבי סיכון, ומכוונת אל אוכלוסיית יעד שיש לה אחד או יותר מהמאפיינים הללו:

א. **בתחום השכלה ותעסוקה** - חסרי 12 שנות לימוד, אינם עובדים ואינם לומדים, עובדים בשכר נמוך ובעבודות בלתי מקצועיות ומזדמנות, חסרי מיומנויות תעסוקתיות, כישורי חיים ולמידה, לא ביצעו ו/או לא סיימו שירות צבאי/לאומי.

ב. **בתחום קיום פיזי, בריאות ומוגנות** – חסרי קורת גג מיטיבה, נמצאים במצוקה כלכלית, מעורבים בהתנהגויות מסכנות (לרבות נטייה להתמכרות, זנות ושוטטות), נפגעי עבירה, סובלים מקשיים בריאותיים כרוניים.

ג. **בתחום רווחה רגשית וחברתית** – בעלי דימוי עצמי ותחושת מסוגלות עצמית נמוכים, בעלי קשיים רגשיים ונמצאים בסיכון לפגיעה עצמית, בעלי קושי בגיבוש זהות ותפיסת עולם.

ד. **בתחום השתייכות משפחתית וחברתית** – חסרי תמיכה/עורך משפחתי, חסרי קשרים חברתיים וזוגיים ורישות חברתי, מרגישים בדידות ובעלי קשיי הסתגלות למערכות המתבטאים בחוסר יציבות.

כאמור, בשל הבעיות האישיות והחברתיות המורכבות של צעירים וצעירות במצבי סיכון, נדרש פתרון ברמה של יוזמה לאומית שיאפשר ראייה מערכתית כוללת ואיגום משאבים מערכתי ולאומי.

התקציב של תוכנית יתד נוסף לתקציבים של פעילויות שהתקיימו עבור צעירים בסיכון במסגרת שירות נוצ"ץ וגם עבור תוכניות חדשניות נוספות בהתאם לצרכים שזוהו. התקציב מיועד למטרות אלה:

- עובדים סוציאליים ייחודיים – מומחים לצעירים, קרי, עו"ס יתד.
 - סל מענים גמיש לצעיר/ה.
 - הרחבת תוכניות קיימות ברמה מקומית, אזורית וארצית.
 - פיתוח תוכניות חדשות ברמה מקומית, מחוזית וארצית.
- יצוין, כי התוכניות השונות מתקיימות ויתקיימו באמצעות הרשויות המקומיות או בשיתוף עמותות שונות.

3.2 תיאור כלל המענים הניתנים בידי השירות

המענים שנותן השירות לאוכלוסיית בני הנוער והצעירים בסיכון יוצגו בחלוקה מגדרית ועל פי רצף הסיכון. היקף המענים ומקבלי השירות יוצגו נכון לשנת 2018.

3.2.1 מענים בקהילה לנערות ולצעירות

1. **בית חם – מרכז טיפולי לנערות במצבי סיכון**
אוכלוסיית היעד: נערות במצבי סיכון ומצוקה, מוחלשות, מבתים מתקשים ודלים.

מטרות התוכנית: מתן מענה טיפולי, העשרה, חוגים וארוחה חמה בשעות אחר הצהריים לנערות במצבי סיכון ומצוקה בקהילה.
פריסת המענה: פריסה ארצית. 170 בתים חמים ב-130 יישובים. משתתפות 3,105 נערות.

2. **מעגל בנות – מודל בית חם מצומצם**

אוכלוסיית היעד: נערות במצבי סיכון המגיעות מבתי מוחלשים.
מטרות התוכנית: מתן מענה טיפולי פרטני וקבוצתי וארוחה, יום בשבוע (5 שעות) בשעות אחר הצהריים לנערות במצבי סיכון ומצוקה בקהילה.
פריסת המענה: מענה יישובי. 71 מעגלי בנות. משתתפות 852 נערות.

3. **צל"ש – הכנת צעירות לשירות צבאי/לאומי**

אוכלוסיית היעד: נערות וצעירות במצבי סיכון בעלות מוטיבציה נמוכה לגיוס או נתוני גיוס נמוכים שעל בסיסם התקבל פטור מהצבא.
מטרות התוכנית: הכנת נערות וצעירות במצבי סיכון לשירות צבאי/לאומי באמצעות הענקת הכשרה מקצועית, טיפול, ליווי והעשרה. התוכנית בשיתוף זרוע העבודה, צה"ל והביטוח לאומי, ובהפעלת עמותת בת-עמי.

פריסת המענה: מענה ארצי. משתתפות כ-150 צעירות.

4. **מנטורינג – הכשרת צעירות לאימון והדרכה**

אוכלוסיית היעד: צעירות בסיכון מרחבי הארץ.
מטרות התוכנית: להכשיר צעירות בסיכון בנות 17-24 שחוו מצוקה להיות מנטוריות ולסייע בעצמן לנערות במצוקה.
פריסת המענה: שתי תוכניות שפעלו מתוך האקדמיה בשני קמפוסים (אונ' תל אביב ומכללת ספיר). השתתפו כ-100 צעירות.
 התוכנית הופעלה בידי השירות לנוער, צעירות וצעירים והופנו אליה צעירות מכמה מקורות: צעירות שהיו מוכרות לשירות עצמו, מהמחלקות לשירותים חברתיים, וכן משירות המבחן למבוגרים.
 מימון המשרד לתוכנית זו הסתיים בשנת 2018.

5. עד"י - מרכז יום לנערות

אוכלוסיית היעד: נערות הנמצאות בקצה רצף מצבי הסיכון, מנותקות לאורך זמן ממערכת החינוך ונושרות ממנה.

מטרות התוכנית: שילוב במסגרת טיפולית, מכילה ותומכת, המהווה חלופה למסגרת חינוכית תוך כדי מזעור גורמי סיכון ושיפור יכולות. בתוכנית ניתנים מענים של טיפול, השלמת השכלה (שירות ייחודי הניתן באמצעות תוכנית עד"י), לצד העשרה וארוחות.

פריסת המענה: פריסה אזורית, 8 מסגרות, משתתפות כ-100 נערות.

6. הל"ב - המרחב לטיפול בזנות (מורחב ומצומצם)

אוכלוסיית היעד: נערות וצעירות בקצה הרצף ומנוצלות בזנות.

מטרות התוכנית: איתור ויישוג נערות וצעירות המנוצלות בזנות לצורך מזעור נזקים, סיוע, ליווי וטיפול ויציאה ממעגל הסיכון. במסגרת התוכנית פועל מרחב פיזי בטוח בשני דגמים: מודל מורחב - 5 ימים בשבוע, כולל הלנת חירום. מודל מצומצם - 3 ימים בשבוע.

פריסת המענה: מענה יישובי. מודל מורחב - 7 יישובים, משתתפות כ-300 נערות/צעירות. מודל מצומצם - 6 יישובים, משתתפות כ-150 נערות/צעירות.

3.2.2 מענים בקהילה לנערים ולצעירים

7. מט"ל - מרכז טיפולי לבני נוער בנים במצבי סיכון

אוכלוסיית היעד: נערים במצבי סיכון ומצוקה מבתי מוחלשים.

מטרות התוכנית: מתן מענה טיפולי לנוער במצבי סיכון, הכולל העשרה, טיפול ופיתוח מסוגלות תעסוקתית. התוכנית כוללת גם מודולה של איתור, יישוג ועבודת רחוב עם בני נוער משוטטים, ומטרתה שיפור במצבם של הנערים המשתתפים בתוכנית.

פריסת המענה: מענה יישובי. 70 מט"לים ב-65 יישובים. כ-2,280 נערים.

8. מעגל בנים - מודל מט"ל מצומצם

אוכלוסיית היעד: נערים במצבי סיכון ומצוקה מבתי מוחלשים.

מטרות התוכנית: מתן מענה טיפולי פרטני וקבוצתי וארוחה, יום

בשבוע (5 שעות) בשעות אחר הצהריים, לנערים במצבי סיכון ומצוקה בקהילה.

פריסת המענה: מענה יישובי. 52 מעגלי בנים. 39 בתהליכי פתיחה. משתתפים 624 נערים.

9. **שער לעתיד - מפעלות חינוך**

אוכלוסיית היעד: נערים במצבי סיכון ומצוקה משוטטים ובעלי זיקה לפעילות ספורטיבית.

מטרות התוכנית: ליווי וסיוע לבני נוער במצבי סיכון באמצעות תוכנית חינוכית ספורטיבית המשלבת פעילות חברתית וספורטיבית בשעות אחה"צ.

פריסת המענה: מענה יישובי. 30 קבוצות. כ-600 בני נוער. תוכנית זו הסתיימה בשנת 2017.

3.2.3 מענים בקהילה לשני המגדרים

10. **סל"ע - סיוע לנערות/ים**

אוכלוסיית היעד: נערות/ים במצבי סיכון מבתים מתקשים בתפקוד. בכל תוכנית משתתפים/ות 15 נערות/ים.

מטרות התוכנית: חונכות אישית לנערות/ים ופעילות קבוצתית לצורך העצמה אישית ומניעת נשירה והתדרדרות.

פריסת המענה: מענה יישובי. 20 קבוצות. כ-240 בני נוער.

11. **להב"ה - סיוע לבני נוער במרחב הכפרי**

אוכלוסיית היעד: בני נוער במצבי סיכון במרחב הכפרי והוריהם.

מטרות התוכנית: תוכנית הפועלת בתוך המרחב הבית ספרי והמרחב היישובי לצורך זיהוי ואיתור בני נוער המתקשים בהתמדה בלימודים ובתפקוד חברתי. מתן מענה טיפולי פרטני וקבוצתי לשיפור הקשר עם ההורים, צמצום נשירה ועבריינות, שיפור הישגים לימודיים והשתלבות חברתית בקהילה.

פריסת המענה: מענה במועצות האזוריות. 16 תוכניות. 10 בהקמה. משתתפים כ-1,200 בני נוער.

12. מחוברים

אוכלוסיית היעד: בני נוער במצבי סיכון אשר נמצאים על סף נשירה. מטרות התוכנית: תוכנית מניעה והעשרה המיועדת לאיתור בני נוער במצבי סיכון, צמצום ומניעת נשירה. התוכנית פועלת מתוך מרחב של מועדון נוער המיועד לנוער נורמטיבי אשר בתוכו מוקצה שטח לעבודה עם נוער נושר וחיבורו מחדש אל הקהילה.

פריסת המענה: מענה יישובי. 9 תוכניות. משתתפים 225 בני נוער בשנה.

תוכנית זו הסתיימה בשנת 2018.

13. ניצוץ – נוער צעירים וצבא

אוכלוסיית היעד: צעירים וצעירות במצבי סיכון, המתקשים להתמודד לקראת הגיוס או חסרי מוטיבציה לגיוס, המתקשים להשלים את השירות הצבאי בהצלחה או להשתלב בחברה לאחר השחרור.

מטרות התוכנית: הכנה לגיוס לשירות משמעותי בצה"ל או בשירות לאומי, ליווי ומתן סיוע לחיילים מתקשים וליווי חיילים לקראת שחרור ואחריו.

פריסת המענה: פריסה ארצית. 23 יישובים אשר נבחרים במשותף עם צה"ל ביישובים שבהם שיעורי הגיוס נמוכים או שיעורי עריקות ונפקדות גבוהים (הגעה ל-31 יישובים עד סוף 2019). בכל יישוב כ-150 משתתפים.

14. מדריך מאתר ברשות המקומית

אוכלוסיית היעד: בני נוער וצעירים במצבי סיכון, שוטטות וניתוק. מטרות התוכנית: איתור, יישוג ועבודת רחוב עם בני נוער וצעירים במצבי סיכון בכל הזירות העירוניות, במטרה ליצור קשר, לבנות אמון ולהניע למוטיבציה לשינוי.

פריסת המענה: מענה יישובי. כ-150 מדריכים. כ-2,000 בני נוער בכל נקודת זמן.

15. ניידת כתובת רחוב

אוכלוסיית היעד: בני נוער וצעירים במצבי סיכון, שוטטות וניתוק. מטרות התוכנית: תוכנית אשר פועלת מתוך מרחב פיזי נייד בתוך

רכב מותאם לצורך איתור, יישוג ועבודת רחוב של בני נוער וצעירים הנמצאים ברחוב, במטרה למזער נזקים ולייצר קשר ראשוני לקראת גיוס לתהליך טיפולי.

פריסת המענה: מענה יישובי. 11 ניידות, משתתפים כ-700 בני נוער.

16. **מרחב פתוח – החוט המשולש**

אוכלוסיית היעד: נערות/ים וצעירות/ים במצבי סיכון ובקצה הרצף משוטטים וחסרי עורף משפחתי.

מטרות התוכנית: מרחב בטוח לבני נוער וצעירים במצבי סיכון הפתוח 12 שעות ביום (10:00-22:00) המקנה מקום שהייה בטוח ומוגן, ליווי למיצוי זכויות, ארוחות חמות, מגוון שירותים טיפוליים והעשרה. המטרה היא לפתח כישורים להשתלבות בחיים עצמאיים בחברה.

פריסת המענה: מענה ארצי. מרחב אחד בירושלים. משתתפים כ-500 בני נוער וצעירים.

17. **גשר – ליתומים מברה"מ לשעבר (לקראת סיום)**

אוכלוסיית היעד: צעירים עד גיל 30 שעלו כיתומים מברה"מ לשעבר, ניצולי אסון צ'רנוביל, התחנכו בגיל ההתבגרות בפנימיות בארץ.

מטרות התוכנית: סיוע בקהילה לצעירים חסרי עורף משפחתי, ליווי של מבוגר תומך, סיוע במצבי מצוקה ומשבר, מתן מענקים ללימודים, נישואין, הולדת ילדים ועוד.

פריסת המענה: פריסה ארצית. משתתפים כ-200 צעירים.

18. **בשבילי – הנגשת מרכזי הצעירים לאוכלוסיות בסיכון**

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות במצבי סיכון המתקשים להשתלב בחברה. מטרות התוכנית: הנגשת המענים הקיימים במרכזי הצעירים. מימוש פוטנציאל בהשכלה, הכשרה מקצועית ותעסוקה. הפניה לשירותים ופיתוח מענים מותאמים בהתאם לצורכי הצעירים.

פריסת המענה: מענה יישובי. פועל ב-19 מרכזי צעירים (בשאיפה להגיע לכל מרכזי הצעירים). משתתפים 595 צעירות/ים.

19. **אפיקים – השתלבות בעולם העבודה**

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות במצבי סיכון, בגילי 18-27 (חריגים עד גיל 30 באישור פיקוח מחוזי), בעלי השכלה של 10-12 שנות לימוד, המתקשים להשתלב ו/או להתמיד במקום עבודה.

מטרות התוכנית: תוכנית הכנה וליווי לעולם התעסוקה לצעירים/ות. מטרתה סיוע בהשתלבות בתעסוקה איכותית, סיוע בהתמדה ורכישת מקצוע. התוכנית מאפשרת קבלת שובר להכשרה מקצועית לפי בחירת הצעיר/ה.

פריסת המענה: מענה יישובי. 30 מסגרות (חלקן אזוריות) ב-35 רשויות. משתתפים כ-700 צעירות/ים.

20. אפיקים משלבת – השתלבות בעולם העבודה

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות במצבי סיכון, גילי 18-25, בעלי 10 שנות לימוד ומטה, עם חסמים אישיים ותעסוקתיים מורכבים.

מטרות התוכנית: תוכנית התערבות פרטנית וליווי אישי אינטנסיבי לסיוע לצעירים במצבי סיכון למצוא מקום עבודה ולהתמיד בו, בדגש על תהליך הכנה ושילוב תעסוקתי ובניית עתיד תעסוקתי.

פריסת המענה: מענה יישובי. 4 תוכניות. משתתפים כ-100 צעירים.

21. צעירים בונים – השלמת השכלה, הכשרה מקצועית וליווי תעסוקתי

אוכלוסיית היעד: צעירים במצבי סיכון, חסרי השכלה תיכונית ותעסוקה.

מטרות התוכנית: ליווי תעסוקתי בשילוב השלמת השכלה והכשרה מקצועית. מטרת התוכנית היא להקנות ולחזק מיומנויות יסוד של תהליכי למידה והשכלה (קריאה, כתיבה וחשבון), לסייע בשילוב בהכשרה מקצועית והתמדה בה, התמודדות במציאת עבודה, התמדה בעבודה ומסוגלות תעסוקתית.

פריסת המענה: מענה יישובי. 4 תוכניות. משתתפים כ-100 צעירים.

22. אוהל חם

אוכלוסיית היעד: צעירים בסיכון מהמגזר הבדואי.

מטרות התוכנית: תוכנית תעסוקה אזורית לצעירים/ות במגזר הבדואי. התוכנית מפעילה מרכז יום לצעירים חסרי תעסוקה לשם איתורם ושילובם בתעסוקה, וכן שילובם בהכשרה מקצועית.

פריסת המענה: מענה אזורי. 80 משתתפים.

23. נוח"מ בקהילה

אוכלוסיית היעד: בני נוער, צעירות וצעירים בסיכון, מהחברה החרדית.

מטרות התוכנית: איתור וטיפול בבני נוער וצעירים בחברה החרדית באמצעות מספר מודלים מותאמי ורגישי תרבות לאוכלוסייה חרדית

(הפרדה בין בנים לבנות, התאמה מגדרית של מטפלים ועוד). מודלים אלה כוללים תוכניות איתור וזיהוי, מדריכי נוער, בתים חמים, תוכניות הפגתיות, השמה במסגרות חוץ-ביתיות, הדרכת הורים, הכשרה מקצועית ועוד.

פריסת המענה: מענה יישובי. 28 רשויות מקומיות. משתתפים כ-1,900 בני נוער, צעירות וצעירים.

24. שירות לאומי - אזרחי

אוכלוסיית היעד: צעירים וצעירות מנותקים המגיעים ממשפחות מוחלשות או חסרי עורף משפחתי, בני 18-23, אשר קיבלו פטור מהצבא ואינם יכולים להשתלב בשירות לאומי רגיל. קיימות קבוצות ייעודיות למגזר הערבי, טרנסג'נדרים, בעלי רישום פלילי ויוצאים בשאלה.

מטרות התוכנית: השתלבות מיטבית בשירות לאומי ייחודי ומותאם אישית, שבה המעסיק לא משתתף במימון. הקבוצה מלווה על ידי עו"ס ומתקיים בה יום העשרה פעם בשבוע. הצעירים מקבלים מהביטוח הלאומי הבטחת הכנסה בתקופת השתתפותם בתוכנית. שלישי מהמשתתפים מקבלים גם מענה של דיור.

פריסת המענה: מענה ארצי. משתתפים כ-600 צעירים/ות. מתוכם 180 בתקנים עם דיור.

25. מכינות ניצוץ - הכנה לצה"ל

אוכלוסיית היעד: צעירים וצעירות מנותקים המגיעים ממשפחות מוחלשות או חסרי עורף משפחתי, בני 18-22, אשר מתקשים או מתלבטים בנוגע לשירות בצה"ל ו/או קיבלו פטור מהצבא.

מטרות התוכנית: הכנה לשירות צבאי בתנאי פנימייה תוך כדי רכישת מקצוע, אימונים פיזיים, מסעות והגברת המודעות והיכולת לשירות צבאי משמעותי, לצד בניית מוטיבציה ועיסוק בערכים הקשורים בחיים בישראל ובמשמעות השירות הצבאי.

פריסת המענה: מענה ארצי. משתתפים כ-150 צעירים/ות. מתוכם 25 הם "נוער גבעות".

26. משל"י - השלמת השכלה תיכונית

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות במצבי סיכון, חיילים משוחררים, חסרי השכלה.

מטרות התוכנית: השלמת השכלה ל-12 שנות לימוד בפרק זמן מוגדר של 7 חודשים, תוך כדי קבלת דמי מחייה מהקרן לחיילים משוחררים וליווי אינטנסיבי של עו"ס.

פריסת המענה: מענה ארצי. 3 מכללות. משתתפים 75 צעירים/ות.

27. עסק חברתי - קרן דואליס

אוכלוסיית היעד: בני נוער וצעירים/ות במצבי סיכון.

מטרות התוכנית: סיוע לצעירים/ות במצבי סיכון להשתלב בעסקים חברתיים בתחום המסעדנות והקמעונאות, תוך כדי הכנה ושילוב בעולם התעסוקה.

פריסת המענה: מענה אזורי. 4 מסגרות. משתתפים כ-50 בני נוער וצעירים/ות.

28. דרך המלך

אוכלוסיית היעד: בני נוער וצעירים במצבי סיכון.

מטרות התוכנית: הכנה וליווי פרטני לשילוב בעולם התעסוקה לבני נוער וצעירים. התוכנית כוללת שילוב בין איתור בני נוער הזקוקים למקום עבודה במטרה לאפשר להם הכנסה מסוימת לבין איתור מקומות העבודה המעוניינים להעסיקם, תוך כדי ליווי צמוד של התהליך כולו.

פריסת המענה: מענה אזורי. משתתפים כ-250 בני נוער וצעירים. התוכנית הסתיימה בשנת 2017.

29. וינגייט - הכשרת מדריכי ספורט

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות במצבי סיכון בגילי 21-28 בעלי נטייה לפעילות ספורטיבית ועיסוק בתחומי הספורט השונים.

מטרות התוכנית: הכשרת צעירים/ות כמדריכי ספורט. השתתפות בקורס אינטנסיבי מתמשך בתנאי פנימייה לקבלת תעודה מקצועית של מדריך ספורט מוסמך במספר ענפי ספורט.

פריסת המענה: מענה ארצי. משתתפים 26 צעירים/ות. התוכנית הסתיימה בשנת 2017.

30. מוגנות קיץ

אוכלוסיית היעד: בני נוער במצבי סיכון.

מטרות התוכנית: יצירת מענה תעסוקתי חברתי לשעות הפנאי בתקופת חודשי הקיץ. מדריכי התוכנית מאתרים את בני הנוער הזקוקים לעבודת קיץ, במטרה לייצר תעסוקה שתרחיק אותם מהרחוב ותצמצם מצבי סיכון, שוטטות ועבריינות, והם מאתרים עבורם עבודות מתאימות לתקופות קצרות ולגיל האוכלוסייה. בני הנוער מועסקים בעבודות מזדמנות, כגון שליחויות, מלצרות ועוד, כדי להפיג שעמום, לחוות חוויה של תעסוקה ולמנוע עבריינות ושוטטות.

פריסת המענה: תוכנית ארצית הפועלת ברוב הרשויות המקומיות. המענה ניתן ברמה יישובית. 200 תוכניות מופעלות בקיץ ברחבי הארץ. כ-3,000 בני נוער בשנה.

31. חופיקס

אוכלוסיית היעד: בני נוער במצבי סיכון.

מטרות התוכנית: מתן מענה תעסוקתי חברתי ומוגנות באמצעות העסקת בני נוער בחוף רחצה מוזל ברשות המקומית. בני הנוער פועלים בתפקידים השונים בחוף הים (הפעלת קיוסק, השאלת שמשיות וכסאות, שמירה על הניקיון ועוד).

פריסת המענה: מופעל בערי החוף. 5 מסגרות. כ-150 בני נוער.

32. מעטפת/מעטפת הדרך החדשה (ליוצאי אתיפיה)

אוכלוסיית היעד: נערות/ים בקצה רצף הסיכון המועמדים להוצאה חוץ-ביתית מסיבות מגוונות, החל משוטטות, התעללות ועד לסכנה לחייהם. מעטפת 'הדרך החדשה' מיועדת ליוצאי אתיפיה. התוכנית מיועדת ל-5 נערות/ים ומשפחותיהם במקביל בכל מקום שבו היא פועלת.

מטרות התוכנית: טיפול אינטנסיבי ומקיף וקידום נערות/ים במצבי סיכון גבוהים בקהילה, באמצעות בניית 'חליפה אישית' לכל נער/ה ומשפחתו/ה למניעת הוצאה מהבית. במסגרת החליפה האישית מזוהים הקשיים והצרכים הייחודיים של הנער/ה, וניתנים מענים בתחום הלימודי, הטיפולי, ההפגתי, התעסוקתי, המשפחתי ועוד.

פריסת המענה: מענה יישובי. 11 תוכניות מעטפת נערות/ים ו-12

תוכניות מעטפת הדרך החדשה. בפיתוח - מעטפת לצעירות וצעירים. כ-100 נערות/ים בשנה.

התוכנית נפרדת מזו שמופעלת בשירות המבחן לנוער, אך יש ביניהן דמיון בגישת ההתערבות שכוללת התאמה אישית לכל מטופל באמצעות שימוש במענים מסוגים שונים.

3.3. טיפול בזנות: הל"ב 24/7 - ת"א

אוכלוסיית היעד: בני נוער, צעירות וצעירים הבורחים מהבית מסיבות שונות, מתרכזים בתל אביב ומנוצלים בזנות. ההימצאות במצב זה מאפשרת להם להתקיים ולשרוד.

מטרות התוכנית: מרחב פתוח למזעור נזקים והבניית אמון ויצירת קשר עם גורמים טיפוליים. מתן ארוחות, מקום למנוחה, מקלחת, כביסה, העשרה וליווי למיצוי זכויות. העובדים פועלים לאיתור ויישוג הן במרחב הציבורי (עבודת רחוב) והן במרחבים הווירטואליים.¹⁴

פריסת המענה: מענה ארצי. מסגרת אחת בתל אביב. משתתפים כ-200 בני נוער וצעירים.

3.2.4 מענים חוץ-ביתיים ומסגרות דיור לנערות ולצעירות

1. דיורית לצעירות במצבי סיכון

אוכלוסיית היעד: צעירות במצבי סיכון, חסרות עורף משפחתי, הזקוקות למענה מידי ומוגבל בזמן של דירה וליווי. על הצעירה להיות בעלת יכולת לעמוד בהתחייבויות.

מטרות התוכנית: פתרון דיור מידי לטווח זמן שבין חודש לשנה, בהשתתפות סמלית. המסגרת מספקת מעטפת של ליווי, הדרכה, סיוע בדיור, תעסוקה והשכלה. הדיורית מאפשרת מקום מגורים, תוך כדי ניהול חיים עצמאיים והסתייעות בעובדת סוציאלית בהתאם לרצון הצעירה. הצעירה הגרה בדיורית משתתפת במימון שכר דירה (בשונה מהמצב בהוסטלים).

פריסת המענה: מענה ארצי. 3 דיוריות בארץ בתוך מעונות סטודנטים (באוניברסיטאות תל אביב, ירושלים ובאר שבע). בכל דיורית משתתפות 16 דיירות.

14. כמו כן, מפעילה המסגרת קו סיוע שמספרו 054-9773666.

2. הוסטלים לצעירות

אוכלוסיית היעד: צעירות בגילי 18-25, רווקות (לרבות צעירות בהריון), במצבי סיכון ומצוקה, חסרות עורף משפחתי, הזקוקות לסידור חוץ ביתי, הגנה והתערבות טיפולית ושיקומית.

מטרות התוכנית: החזרת הצעירות לחיים נורמטיביים בעזרת מתן קורת גג, מזון, הגנה, השגחה, התערבות טיפולית שיקומית והכשרה לתעסוקה.

פריסת המענה: מענה ארצי. 4 מסגרות. לאוכלוסייה הכללית - החוט המשולש; לאוכלוסייה הערבית - עדן; שתיים לאוכלוסייה החרדית - חמלה ומורשת אברהם. נוסף על כך שלושה הוסטלים נוספים נמצאים בהליכי הקמה. משתתפות 12 צעירות בכל מסגרת.

3. מקלט הגנה לנערות וצעירות בסכנה

אוכלוסיית היעד: נערות וצעירות בגילי 13-25 במצבי משבר, סיכון וסכנה עד כדי סכנת חיים של ממש, בדרך כלל על רקע ניתוק או בריחה מהבית כתוצאה מהתעללות לסוגיה.

מטרות התוכנית: מתן הגנה פיזית, תמיכה, ליווי וטיפול סוציאלי לנערות וצעירות במצבי משבר וסכנה, לתקופה של עד 4 חודשים והבניית תוכנית טיפול המשכית.

פריסת המענה: מענה ארצי. 2 מקלטים. אחד לאוכלוסייה הכללית ואחד לערבית. 12 נערות וצעירות בכל מקלט.

3.2.5 מענים חוץ-ביתיים ומסגרות דיור לנערים ולצעירים**4. הוסטל לצעירים - החוט המשולש**

אוכלוסיית היעד: צעירים בגילי 18-25, במצבי סיכון ומצוקה, חסרי עורף משפחתי, הזקוקים לסידור חוץ-ביתי, הגנה והתערבות טיפולית ושיקומית.

מטרות התוכנית: החזרת הצעירים לחיים נורמטיביים בעזרת מתן קורת גג, מזון, הגנה, השגחה, התערבות טיפולית שיקומית והכשרה לתעסוקה. משך זמן השהות בהוסטל הוא בין 6 ל-18 חודשים והוא מאפשר תהליך שיקום משמעותי.

פריסת המענה: מענה ארצי. מסגרת אחת¹⁵ קיימת ועוד שתיים בהקמה. משתתפים 12 צעירים.

5. נוח"ם בישיבות

אוכלוסיית היעד: בני נוער וצעירים במצבי סיכון וניתוק מהחברה החרדית אשר נשרו ממסגרות חינוך נורמטיביות של הקהילה החרדית. מטרות התוכנית: מתן מענה מותאם ורגיש תרבות לנוער בסיכון בקהילה החרדית, בשאיפה לשלבו מחדש במשפחה ובחברה ובמסגרות החינוך הנורמטיביות של הקהילה.

פריסת המענה: מענה ארצי. 21 מסגרות פנימייתיות-ישיבתיות. 510 נערים.

3.2.6 מענים חוץ ביתיים ומסגרות דיור לשני המגדרים

6. סיוע בשכר דירה – מענה משותף עם משרד השיכון

אוכלוסיית היעד: צעירות וצעירים בסיכון מתפקדים, הנמצאים בשלב של יציאה לחיים עצמאיים, עובדים ומתפרנסים בכוחות עצמם אך שכר עבודתם נמוך משכר המינימום במשק.

מטרות התוכנית: סיוע כספי לצעירים בדרכם לעצמאות כלכלית ותפקודית. הצעירים נבחרים להשתתפות במיזם בהתאם לקריטריונים ולאחר הוכחת רמת התפקוד.

פריסת המענה: מענה ארצי. מימון של 1,000 ₪ לחודש מתקציב משרד השיכון ובהתאם לקריטריונים ותבחינים של משרד הרווחה. סה"כ 166 משתתפים בשנה.

7. דירות מעבר לצעירים וצעירות לקראת יציאה לחיים עצמאיים ברשות המקומית

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות בגילי 18-25 הנתונים במצבי סיכון, חסרי מקום מגורים, אשר עברו תהליך הכנה לקראת יציאה לחיים עצמאיים.

מטרות התוכנית: מסגרת להמשך הכנה והבשלה לקראת חיים עצמאיים ומיטיבים. הדירה תספק מרחב בטוח ומוגן, תוך כדי יישום ראייה

15. מסגרת נפרדת מהוסטל החוט המשולש לצעירות.

טיפולית וחיזוק כוחות, כישורים ומיומנויות. בכל מסגרת מתגוררים 4-6 דיירים. בדירה מנהלים הצעירים/ות חיים עצמאיים בליווי עו"ס ואם בית.

פריסת המענה: פריסה ברשויות. 10 מסגרות קיימות. 40 בהקמה. משתתפים כ-50 צעירים וצעירות.

8. דירות גשר לעצמאות – דיור וליווי לבוגרי פנימיות

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות חסרי עורף משפחתי, בוגרי מסגרות חוץ-ביתיות (פנימיות, אומנה).

מטרות התוכנית: מתן קורת גג, ליווי של מבוגר תומך, סיוע כלכלי, טיפולי, משפטי וחברתי. ליווי בקהילה החל מיום סיום הפנימייה, במהלך השירות הצבאי ועוד שנה מיום השחרור.

פריסת המענה: פריסה ארצית. 56 דירות מעבר. משתתפים 336 צעירות/ים.

9. הלנת חירום לצעירים וצעירות חסרי קורת גג

אוכלוסיית היעד: צעירים וצעירות בגילי 18-25 חסרי קורת גג ועורף משפחתי, המצויים במצב של ניתוק וסכנה.

מטרות התוכנית: מתן קורת גג מיידית וסיוע ראשוני הכולל מיטה חמה, ארוחות, ליווי לבדיקות רפואיות ולמיצוי זכויות, סיוע בהבניית תוכנית שיקום והפניה לתוכנית טיפול המשכית ההולמת את רצון ומצב המטופל.

פריסת המענה: פריסה ארצית. 6 מסגרות קיימות. בכל מסגרת לנים 12 צעירים או צעירות. השהות היא בין לילה ל-4 חודשים.

3.2.7 מענים מותאמים לקהילת הלהט"ב

1. שירותי תמיכה, טיפול וסיוע לקהילת הלהט"ב – ברשות המקומית

אוכלוסיית היעד: בני נוער וצעירים/ות במצבי סיכון מקהילת להט"ב. מטרות התוכנית: טיפול פרטני, קבוצתי ומשפחתי בנוער וצעירים במצבי סיכון מקהילת הלהט"ב באמצעות עובד סוציאלי המתמחה בנושא.

פריסת המענה: מענה מקומי. 50 רשויות מקומיות. משתתפים כ-300 בני נוער וצעירים.

2. שירותי תמיכה, טיפול וסיוע לקהילת הלהט"ב – באמצעות האגודה למען הלהט"ב

אוכלוסיית היעד: בני נוער וצעירים במצבי סיכון מקהילת הלהט"ב. מטרות התוכנית: טיפול פסיכו-סוציאלי בבני נוער וצעירים במצבי סיכון מקהילת הלהט"ב באמצעות עובדים סוציאליים מתמחים בתחום. פריסת המענה: מענה אזורי. 4 תוכניות. משתתפים כ-250 בני נוער וצעירים.

3. פעילות תנועת נוער לאוכלוסיית הלהט"ב – באמצעות עמותת איגי

אוכלוסיית היעד: בני נוער בגילי 14-18 במצבי סיכון מקהילת הלהט"ב. מטרות התוכנית: פעילות חברתית הפגתית וטיפולית במסגרת תנועת נוער ייחודית לאוכלוסיית להט"ב. פריסת המענה: מענה ארצי. 15 קבוצות נוער. משתתפים כ-225 בני נוער וצעירים.

4. דירות מעבר לאוכלוסיית טרנסג'נדרים – באמצעות עמותת אותות

אוכלוסיית היעד: צעירות וצעירים טרנסג'נדרים/ות בגילי 18-25, הנתונים במצבי סיכון, אשר עברו תהליך ראשוני לשינוי המין והם בדרכם לקראת יציאה לחיים עצמאיים. מטרות התוכנית: מסגרת הכנה והבשלה לקראת חיים עצמאיים ומטיבים המספקת מרחב בטוח ומוגן, תוך כדי יישום ראייה טיפולית וחיזוק הכוחות, כישורים ומיומנויות. פריסת המענה: מענה ארצי. דירת טרנסג'נדרים. דירת טרנסג'נדריות. בסך הכול 10 דיירים/ות.

5. הוסטל לצעירים וצעירות מקהילת הלהט"ב – באמצעות עמותת אותות

אוכלוסיית היעד: צעירות/ים מקהילת הלהט"ב חסרי עורף משפחתי, הזקוקים לתמיכה, ליווי, קורת גג וטיפול כולל וארוך טווח (בין 8 חודשים לשנה). מטרות התוכנית: סיוע במתן קורת גג, מזון, התערבות טיפולית שיקומית מותאמת וסיוע בהשתלבות במסגרות השכלה ותעסוקה וככל שנדרש, מתבצע ליווי בתהליך לשינוי מין במרכז בטוח ותומך בחלק מן המקרים.

פריסת המענה: מענה ארצי. מסגרת הפועלת בחולון. משתתפים 12 צעירות/ים.

6. הלנת חירום לקהילת הלהט"ב – באמצעות עמותת אותות

אוכלוסיית היעד: צעירות/ים מקהילת הלהט"ב בגילי 18-25, חסרי קורת גג ועורף משפחתי, המשוטטים ומצויים במצב של ניתוק וסכנה. מטרות התוכנית: מתן קורת גג מיידית וסיוע ראשוני, הכולל מיטה חמה, ארוחות, ליווי לבדיקות רפואיות ולמיצוי זכויות, סיוע בהבניית תוכנית שיקום והפניה לתוכנית טיפול המשכית ההולמת את רצון ומצב המטופל.

פריסת המענה: מענה ארצי. מסגרת הפועלת בת"א. משתתפים 12 צעירים/ות.

3.2.8 מענים מותאמים ליוצאי המגזר החרדי

1. הלל – שירותי טיפול ליוצאים לשאלה

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות במצבי סיכון, יוצאים לשאלה מרקע חרדי, חסרי עורף משפחתי.

מטרות התוכנית: מתן מענה טיפולי לרווחתם של הצעירים, ייעוץ, ליווי ושילוב במסגרות בחברה ובקהילה. נוסף על כך ניתן מענה של ארוחות שישי משותפות. המסגרת מפעילה קו סיוע שמספרו 1-700-70-70-73.

פריסת המענה: מענה ארצי. 3 מרכזי ייעוץ וטיפול. משתתפים 300 צעירים/ות.

2. הלל – דירות מעבר ליוצאים לשאלה

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות במצבי סיכון, יוצאים לשאלה מרקע חרדי חסרי עורף משפחתי הזקוקים למסגרת טיפולית אינטנסיבית הכוללת קורת גג וליווי.

מטרות התוכנית: מתן מענה דיור לצעירים תוך כדי ליווי, ייעוץ ושילוב במסגרות בחברה ובקהילה. בכל דירה מתגוררים 4 צעירים/ות. יש דירות לצעירים ודירות לצעירות.

פריסת המענה: מענה ארצי. 4 דירות מעבר. משתתפים 16 צעירים/ות.

3. הלל - הלנת חירום ליוצאים לשאלה

אוכלוסיית היעד: צעירים/ות במצבי סיכון, יוצאים לשאלה מרקע חרדי חסרי עורף משפחתי, הנמצאים במצב משברי וזקוקים לקורת גג.

מטרות התוכנית: מתן מענה במצבי חירום הכולל קורת גג, ארוחות, אינטייק, ליווי למיצוי זכויות ובניית תוכנית טיפולית שיקומית.

פריסת המענה: מענה ארצי. מסגרת אחת. משתתפים 12 צעירים וצעירות בשני אגפים נפרדים של הדירה.

3.2.9 מענים לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית

1. מרכז סיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית

אוכלוסיית היעד: נפגעות ונפגעי תקיפה מינית בני 18 ומעלה, ללא הגבלת גיל.

מטרות התוכנית: הפעלת מרכזי סיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית, 24/7. מרכזי הסיוע עוסקים בליווי, תמיכה וטיפול באופן ישיר ובאמצעות קו סיוע ארצי שמספרו 1202 לנשים ו-1203 לגברים. במרכז מתקיימות קבוצות תמיכה. כמו כן פועלים מרכזי הסיוע להגברת מודעות ולהכשרת אנשי מקצוע בתחום. נוסף לכך מופעלות במסגרת המרכזים תוכניות מניעה.

פריסת המענה: מענה אזורי. 11 מרכזים. כ-40,000 קריאות טלפוניות בשנה, מתוכן 10,000 פניות חדשות בכל שנה.

2. מרכז רב-תחומי לטיפול בנפגעי/ות תקיפה מינית

אוכלוסיית היעד: נפגעות ונפגעי טראומה מינית מעל גיל 18.

מטרות התוכנית: מתן טיפול ומענה לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית בתוך המשפחה ומחוץ למשפחה באמצעות צוות רב מקצועי. בחלק מהמרכזים קיים גם מערך לטיפול יום.

פריסת המענה: 7 מרכזים אזוריים: באר שבע, חיפה, נצרת, ראשון לציון, ירושלים, בני ברק ותל אביב. משתתפים כ-100 מטופלים/ות בכל אחד מהמרכזים בשנה.

3. יחידה לטיפול בנפגעות תקיפה מינית ברשות המקומית

אוכלוסיית היעד: נפגעות ונפגעי טראומה מינית.

מטרות התוכנית: מתן טיפול ומענה לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית באמצעות עובדים סוציאליים מומחים.

פריסת המענה: 60 יחידות טיפול ברשויות המקומיות. מענה ל-12 עד 84 נפגעות ביחידה.

4. שילוב תעסוקתי לנפגעות תקיפה מינית

אוכלוסיית היעד: נפגעות תקיפה מינית.

מטרות התוכנית: ליווי נפגעות תקיפה מינית לשילוב בתעסוקה, תוך כדי התייחסות רגישה למצבן הייחודי.

פריסת המענה: מענה אזורי. 2 תוכניות. 60 משתתפות.

5. מיניות במרחב בטוח

אוכלוסיית היעד: נוער, צעירים וצעירות, בשילוב עם גורמי הטיפול בקהילה.

מטרות התוכנית: גיוס והכשרה של הגורמים המקצועיים השונים ברשות המקומית, לצורך הגברת מודעות למיניות בריאה בקרב בני נוער ויצירת אקלים בטוח ומרחבים בטוחים בתחומי המיניות. המטרה היא לצמצם ולמנוע התעללות מינית, וכן להביא את החברה הישראלית לתמוך בנפגעות, ללוות ולספק להן שירותים הולמים על פי צרכיהן.

פריסת המענה: מענה ארצי. פיילוט בחמישה יישובים.

6. דירת מעבר לנפגעות תקיפה מינית

אוכלוסיית היעד: נפגעות תקיפה מינית נעדרות עורף משפחתי.

מטרות התוכנית: מתן קורת גג, תמיכה, טיפול וליווי להשתלבות חברתית ותעסוקתית. 5 נשים בדירה.

פריסת המענה: מענה ארצי. דירה אחת. 5 דיירות.

7. בית אמיתי

אוכלוסיית היעד: צעירות בגילי 18-26 אשר נפגעו פגיעה מינית בילדותן.

מטרות התוכנית: מתן טיפול ומענה לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית. המסגרת מספקת מעטפת תומכת, ארוחה משותפת, פעילות קבוצתית והעשרה בשעות אחה"צ.

פריסת המענה: מענה אזורי. מסגרת אחת. משתתפות 30 צעירות.

8. חלופת אשפוז בית אלה

אוכלוסיית היעד: נפגעות תקיפה מינית מעל גיל 18.

מטרות התוכנית: מתן מענה טיפולי ייחודי לנשים שסבלו מהתעללות מתמשכת וסובלות מטראומה מורכבת. יצירת מרחב מייצב, מטפל ומגן שיאפשר התמודדות, שיקום וחזרה לקהילה. התוכנית מאפשרת תמיכה רגשית ונפשית בשלב "הרגסיה" של הטיפול, במטרה להימנע מאשפוז פסיכיאטרי שנחוץ לעיתים בשלב זה.

פריסת המענה: מסגרת ארצית בהוד השרון. משתתפות 21 צעירות.

3.2.10 מענים לקורבנות עבדות וסחר בבני אדם

1. מרכז יום לקורבנות סחר – מסילה בעיריית תל אביב

אוכלוסיית היעד: קורבנות סחר ועבדות.

מטרות התוכנית: מתן מכלול מענים לקורבנות סחר בבני אדם בוגרי המקלטים ואחרים, בתחומי תעסוקה, מיצוי זכויות וסיוע כלכלי ועוד.

פריסת המענה: מענה ארצי. מרכז אחד. 170 משתתפים.

2. דירות מעבר לקורבנות סחר ועבדות – גברים ונשים

אוכלוסיית היעד: נשים וגברים קורבנות סחר ועבדות.

מטרות התוכנית: ליווי למסיימי השהות במקלטים, במסגרת הקהילה, לחיזוק ושימור השינוי שהושג במהלך השהות והטיפול במקלט. 6 דיירים בכל דירה.

פריסת המענה: מענה ארצי. 3 דירות לנשים ודירה אחת לגברים. 24 משתתפים.

3. מקלט מעגן לנשים – באמצעות עמותת קשת

אוכלוסיית היעד: נשים קורבנות סחר ועבדות חסרות מעמד חוקי בישראל. המדינה מחויבת לטפל בהן בעקבות חתימה על אמנה בינלאומית לטיפול בקורבנות סחר בבני אדם.

מטרות התוכנית: סיוע בחזרה לחיים נורמטיביים בעזרת מתן קורת גג, הגנה, מזון, השגחה, התערבות טיפולית שיקומית והכשרה לתעסוקה.

פריסת המענה: מענה ארצי. מסגרת אחת. משתתפות 37 נשים וילדיהן.

4. **מקלט אטלס לגברים – באמצעות עמותת קשת**

אוכלוסיית היעד: גברים קורבנות סחר ועבדות חסרי מעמד חוקי בישראל. המדינה מחויבת לטפל בהם בעקבות חתימה על אמנה בינלאומית לטיפול בקורבנות סחר בבני אדם.

מטרות התוכנית: סיוע בחזרה לחיים נורמטיביים בעזרת מתן קורת גג, הגנה, מזון, השגחה, התערבות טיפולית שיקומית והכשרה לתעסוקה.

פריסת המענה: מענה ארצי. מסגרת אחת. משתתפים 37 גברים.

3.2.11 **מענים לנוער הגבעות**

1. **מרכז טיפולי לנוער הגבעות**

אוכלוסיית היעד: נוער הגבעות המתגורר במועצות אזוריות ברחבי יהודה ושומרון והסביבה.

מטרות התוכנית: איתור, זיהוי ובניית קשר ואמון עם נערי הגבעות במטרה להניא אותם מהתנהגות שלילית, קיצונית ומסוכנת ולהביא אותם לשילוב נורמטיבי בחברה הכולל שילוב בלימודים, תעסוקה וגיוס לצה"ל.

פריסת המענה: מענה ארצי. 2 מרכזים. משתתפים 60 בני נוער.

2. **ישיבה טיפולית לבני נוער הגבעות – ישיבת ישועת מרדכי בנחליאל**

אוכלוסיית היעד: בני נוער המוגדרים "נוער הגבעות" שאינם יכולים ללמוד במסגרת נורמטיביות של קהילתם.

מטרות התוכנית: שילוב בני נוער הגבעות במסגרת חינוכית מותאמת, תומכת ומשקמת המשלבת לימודי קודש עם לימודי חול, עם תהליכים טיפוליים לנער ומשפחתו לצורך סיוע לבני הנוער לחזרה לחיים נורמטיביים.

פריסת המענה: מענה ארצי. מסגרת אחת. משתתפים 12 נערים.

3.3 סיכום

בשנים האחרונות התפתחו באופן משמעותי כמות ואיכות המענים שניתנו על ידי שירות נוצ"ץ לאוכלוסיית היעד. בשנים אלו גדלה היכולת לאתר ולזהות אוכלוסיות מגוונות הזקוקות לסיוע, נצבר ידע רב על המאפיינים והצרכים המשותפים, הייחודיים והמגוונים של כל אחת מהקבוצות שהשירות מסייע להן, ופותחו מענים חדשים רבים. ניכר שהשירות השכיל לייצר מענים מותאמים לצרכים שאותרו, והוא שקד ללא הפסקה על למידת תמונת המצב של התופעות השונות והתאמת המענים לתופעות המשתנות שעל סדר היום, לא רק ברמת הבנת התהליכים שעוברים על אוכלוסיית בני הנוער והצעירים, אלא גם ברמת הבנת תהליכים רחבים המתרחשים בחברה בכללותה והשפעתם על בני הנוער והצעירים.

מאמץ ייחודי נעשה בשנים האחרונות בתחום אוכלוסיית הצעירים. אוכלוסייה זו לא זכתה לריבוי מענים והתאמתם לצרכיה הייחודיים. מתוך הבנה שמדובר על נושא מורכב ומאתגר, יזם השירות תוכנית לאומית לטיפול בנושא וזכה לשיתוף פעולה יוצא מן הכלל של כלל המשרדים העוסקים בנושא, כמו גם של אגף התקציבים.

מגמה נוספת שאפיינה את עבודת השירות בעשור האחרון היא העבודה בממשקים ביחד עם שותפים רבים: פותחו תוכניות משותפות עם עמותות וארגונים, השירות השתתף בשולחנות עגולים וועדות בין-משרדיות ונבנו תוכניות משותפות עם משרדי ממשלה מקבילים. הבנת החשיבות של העבודה המערכתית הייתה תנאי להצלחת הפעילות והיא בבסיס החזון של השירות.

לצד הפיתוח הרב שנעשה, המשרד עדיין עומד בפני אתגרים מרובים ואל לנו לנוח על זרי הדפנה. אנו נתקלים חדשות לבקרים במקרי קצה מזעזעים הקשורים לנוער ולצעירים בסיכון ועדיין קיימת אוכלוסייה בהיקף משמעותי שאליה עוד לא הספקנו להגיע. הקצב של השינויים החברתיים והטכנולוגיים מייצר בעיות חדשות כל העת ומשאיר מאחור בני נוער וצעירים שחובתנו המקצועית והמוסרית להושיט להם יד.

כמות האתגרים רבה, אך בצידה אפשר לראות את העיניים הנוצצות ולהתגאות ברמת הסיפוק והנחת שחווים עובדי שירות נוצ"ץ הפזורים ברשויות המקומיות ובעמותות השונות ברחבי הארץ. עובדים אלה לא נחים לרגע, נענים למכלול האתגרים המוצבים בפניהם ונאמנים לעקרון המסדר והמארגן את עבודת כולנו - "חנוך לנוער על פי דרכו".

רשימת מקורות

גור, ע' (2008). מופקרות – נשים בזנות. הוצאות הקיבוץ המאוחד.
לוטן, א' (2006). הזנות בישראל – סקירת התופעה ויחס הממסד אליה.
ירושלים: הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

סנטו, י' וברמלי, א' (2016). הסקר הלאומי על תופעת הזנות בישראל.

אוחזר מתוך:

https://www.gov.il/BlobFolder/dynamiccollectorresultitem/molsa-research-and-evaluation-2016-2/he/Researches_research-2016-02.pdf

קטן, י' (2009). צעירים בישראל – בעיות, צרכים ושירותים – תמונת מצב ומבט לעתיד.

אוחזר מתוך:

<https://www.molsa.gov.il/About/OfficePolicy/Documents/YOUNGSPROBLEMKATAN2009.pdf>